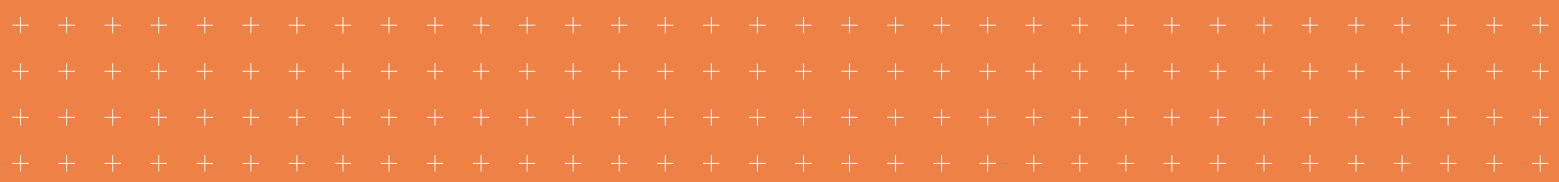

En syntes av följeforskningen i de regionala strukturfondsprogrammen

23 slutsatser

Rapport 0129

En syntes av följe- forskningen i de regionala strukturfondsprogrammen

23 slutsatser

Rapport 0129

Tillväxtverkets publikationer

finns att beställa eller ladda ner som pdf på tillvaxtverket.se/publikationer. Där finns även material som gavs ut av Nutek

© Tillväxtverket

Upplaga: 200 ex, därefter tryck vid behov
Stockholm, april 2012
Produktion: Ordförandet AB
Tryck: DanagårdLitho
ISBN 978-91-86987-40-4
Rapport 0129

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Ingela Wahlgren
Telefon, växel 08-681 91 00

Förord

Programperioden 2007–2013 med EU:s strukturfonder har kommissionen anvisat ongoing evaluation/följeforskning som utvärderingsmetod. Utvärdering och följeforskning ska utgå från beprövad erfarenhet och vila på vetenskaplig grund. Följeforskning bedrivs på flera nivåer – av genomförandeorganisationen, i utvärderingen av de åtta programmen och av stora strategiska projekt. För att säkra kvalitén i utvärderingsarbetet har bl.a. en gemensam kurs i Lärande utvärdering tagits fram med Socialfonden.

Följeforskningen syftar till fortlöpande förbättringar och kvalitets-säkring. Den verkligt stora utmaningen för följeforskningen är att se till att erfarenheter och kunskaper återförs till regionala utvecklingsaktörer och projektinitierare samt till strukturfondspartnerskaper som prioriterar bland projektansökningarna. Genomgående krav på alla insatser är att de ska främja integration och mångfald och att jämställdhet och miljömässigt uthållig utveckling karaktäriserar projekten.

Ambitionen denna programperiod är att verkligen se till att det levereras i enlighet med målen för insatsområdena "regionala innovationsmiljöer", "entreprenörskap och näringslivsutveckling", "tillgänglighet" och "regional attraktivitet". Insatsområdet "tillgänglighet" handlar om insatser för förbättrad infrastruktur, företrädesvis smartare lösningar men också fysiska investeringar i transportmöjligheter och IT-infrastruktur.

Denna rapport är framtagen för att syntetisera erfarenheter från programgenomförandet utifrån den följeforskning som genomförts samt ge rekommendationer inför nästa programperiod 2014–2020.

För innehållet svarar professor Göran Brulin, ansvarig för följeforskningen i de regionala strukturfondsprogrammen vid Tillväxtverket.

Stefan Renlund

Chef för Utvecklingsenheten

Tillväxtverket

Sammanfattning

Det sker stora omställningar i den globala ekonomin. De närmaste 20 åren kommer att präglas av betydande omvandling av de globala värdekedjorna. Samtidigt står de ekonomier vi har idag inför stora framtidsutmaningar där en ny demografisk struktur ställer helt nya krav på hur samhället ska försörja oss. Även nyttjandet av naturresurser omgärdas av allt fler restriktioner och kräver nya lösningar. För att hantera denna oklara framtid ställer många stora förhoppningar till innovationers omvandlande och värdeskapande kraft. Mycket av det välstånd vi har idag är beroende av tidigare nyskapande genombrott, även om dessa också har lett människan till än större utmaningar som exempelvis ett aningslös överutnyttjande av resurser. Vad som krävs för att möta framtiden är inte bara nya grundläggande upptäckter utan också mer vardagsnära och affärsmissiga tillämpningar av de kunskaper vi har idag. Insatser behövs för att ”det nya” ska omsättas i ekonomin. I praktiken uppstår därför ofta en sammanblandning av innovationsstödjande insatser och affärsutveckling. Detta är rimligt, då processerna i praktiken är sammankopplade.

Ekonomin är idag starkt ”tjänstefierad” vilket innebär att tillväxten till stora delar sker i utvecklandet av tjänster. Tjänsteinnovationer kan delvis styras av andra logiker än utvecklandet av varor, och inte sällan handlar det om processer där en av de största utmaningarna ligger i kommersialiserings- och spridningsfasen. Det är i mötet med användare ”det nya” uppstår, verksamhetsnära innovationer eller kunddrivna innovationer etc.

Entreprenörskap och regional tillväxt kopplar tydligt till innovationsfrågorna. Entreprenörskap är den aktiva agent som driver på de omvandlingsprocesser som sätts i rullning då nya affärsidéer förverkligas. Men andra ord, utan entreprenörskap kommer det inte fram innovationer. Men vad som är rätt satsningar låter sig inte göras i förväg. Därför är det viktigt att göra det attraktivt och angeläget för alla människor att ha möjlighet att påverka den ekonomiska utvecklingen, dels för sin egen del men också för att det kan tjäna det stora flertalet.

Idag bedrivs ett aktivt arbete i Sveriges regioner att skapa innovativa miljöer utifrån regionala förutsättningar. Tillväxtverket är, genom de åtta regionala strukturfondsprogrammen, antagligen den största offentliga innovationsstödjaren. Under programperioden 2007–2013 kommer mer än 8 miljarder SEK att gå till hundratals olika innovationsprojekt, ofta ägda av universitet och högskolor. För att arbeta för

en långsiktigt hållbar tillväxt är det viktigt att inte bli alltför beroende av ett ensidigt näringsliv. Därför är det angeläget att ta till vara bredden av affärsidéer. De regionala strukturfondsprogrammen har en viktig roll att arbeta för ett inkluderande näringsliv, att främja mångfalden av företagare och företagsformer. På kort sikt innebär det att det kan vara svårt att ”räkna hem” satsningar på det innovativa entreprenörskapet i tydliga resultat. Men på längre sikt är den breda näringslivsstrukturen en av de bästa garantierna för att stå emot hastiga ekonomiska förändringar i omvärlden, ekonomiska kriser och konjunktursvängningar.

Följande 23 slutsatser och analysen visar vad som uppnåtts och vad som skulle kunna göras bättre i genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen i Sverige:

- 1** *En första slutsats* är att det svenska genomförandet av strukturfonderna programperioden 2007–2013 kan sägas utgöra ett exempel på att sammanhållningspolitiken går att använda för strukturomvandling mot regional, nationell och europeisk tillväxt och sysselsättningskapande. De åtta operativa programmen bidrar till att stärka regionerna och skapar länsvisa samarbeten.
- 2** *En andra slutsats* är att strukturfonderna kan genomföras effektivare. I den nationella strategin framhålls vikten att kontinuerligt reflektera över den verksamhet som bedrivs och att lära av erfarenheter i olika länder. Återföring av erfarenheter och kunskapsbildning kan förbättras genom lärande och samverkan samt kritisk utvärdering av projekt och program.
- 3** *En tredje slutsats* är att strukturfondsgenomförandet inte uppnått förväntningarna om näringslivets och företagens medverkan. Ängslighet kring exempelvis statstödregler gör genomförandet onödigt krångligt.
- 4** *En fjärde slutsats* är att många entreprenörskapsprojekt är allt för breda, inte anpassade till specifika målgrupper och regionala förutsättningar! Erfarenheter från entreprenörskapsprojekten förs allt för sällan in i reguljär verksamhet!
- 5** *En femte slutsats* är att entreprenörskapsinsatser som drivs integrerat med innovationsprojekt är mer framgångsrika i förhållande till de övergripande målen för strukturfonderna jämfört med projekt som fokuserar entreprenörskap i sig.
- 6** *En sjätte slutsats* är att de 12 riskkapitalprojekten har inneburit att ett antal investeringar gjorts som inte skulle blivit av! De fungerar marknadskompletterande och verkar lägga grunden till regionala strukturer av investerare och affärsänglar.
- 7** *En sjunde slutsats* i slutrapporterna från programföljeforskningen är att insatserna regionala innovationsmiljöer framstår som mer nyskapande, additionella och framgångsrika än insatserna för entreprenörskap och näringslivsutveckling.

- 8** *En åttonde slutsats* är att strukturfondsprojekten möjliggör kunskaps-
spillovers mellan aktörerna i de regionala innovationssystemen. De
blir mer klusterdynamiska. Särskilt när sådana triple-helix-projekt har
initierats från forskarsamhället och akademien behövs åtgärder som
gör dessa mer entreprenörskapsstödjande, fördjupar samarbetet med
näringslivet utifrån företagets behov, uppmuntrande till kompetens-
mobilitet mellan akademi och näringsliv o.s.v.
- 9** *En nionde slutsats* är att förvånansvärt stora resurser går till ”vardags-
innovationer” i etablerade företag med tanke på de övergripande
målen i den nationella strategin att programmen ska stödja snabb-
växande innovativa företag.
- 10** *En tionde slutsats* är att en ”performance-oriented implementation” i
linje med femte sammanhållningsrapporten borde handla om hur
strukturfondsprojekten ger stöd i senare skeden i innovationsproces-
serna, när produkter, tjänster och processer kan leda till kommersiella
genombrott.
- 11** *Elfte slutsatsen* är att de största ägarna av innovationsprojekten är
högskolor och universitet. I vetenskapssamhället dominerar forsk-
ningslogiken. Det skulle antagligen behövas mer experimenterande
med alternativt ägande av strukturfondsprojekten för att ytterligare
stärka innovationslogiken.
- 12** *En tolfte slutsats* är att man inte kan förvänta sig snabba resultat och
säkra effekter av satsningarna på kluster och inkubatorer. Satsning-
arna kan vara omvandlande mot ökad innovationskapacitet och kon-
kurrenskraft men de kan också riskera att konservera näringsliv som
borde slås ut. Satsningarna bör göras utifrån de specifika förutsätt-
ningar som föreligger och utgå från att det krävs uthållighet för att nå
effekter.
- 13** *Slutsats tretton, insatsområde tillgänglighet: Infrastrukturmedlen i*
strukturfonderna bör främst satsas på steg 1 och 2 i fyrstegsmodellen,
dvs. innovativa lösningar som inte kräver investeringar i broar och
vägar, hamnar och terminaler. Steg 1 och 2 handlar om insatser som
minskar trafikefterfrågan och förbättrar utnyttjandet av befintlig
infrastruktur. Utrymmet för sådana lösningar är begränsat i ordinarie
planering. Satsningarna på IT-infrastruktur bör kombineras med
åtgärder för att dessa ska komma i affärsmässig användning och bidra
till regional konkurrenskraft.
- 14** *Den fjortonde slutsatsen* är att man skulle kunna få ut mer av projekt
riktade mot kultur-, kulturarvs- och idrottsområdena. Det behövs
tydligare krav på hur dessa ska nå målen vad gäller entreprenörskap,
attraktivitet och jobbskapande. Högre krav bör ställas på planer, akti-
viteter och samarbeten som verkligen leder mot målet om ökad regio-
nal konkurrenskraft.
- 15** *En femtonde slutsats* är att storstadsprojekten inom de regionala
strukturfondsprogrammen inneburit en övergång från problemdefi-

nierande till möjlighets- och potentialsskapande insatser. Ensidiga satsningar på exempelvis nyföretagande riskerar dock att vara förspillda eftersom allt för få av företagen verkar ha överlevnadskraft eller skapa försörjning. Mer av insatserna bör göras mot växande företag. Förutsättningarna för tillväxt kan förbättras genom att utveckla attraktivitet samt socialt och kulturellt kapital. Framför allt har man i genomförandet av storstadsinsatserna missat att leva upp till kravet i den nationella strategin om kunskapsbildning som ”stimulerar samverkan och erfarenhetsutbyte med andra storstäder i Sverige och internationellt”.

- 16** *En sextonde slutsats* från följeforskning av de horisontella kriterierna är att jämställdhet och integration inte har fungerat som hävstänger för att nå det övergripande målet om konkurrenskraft trots att bristen på kompetens är ett avgörande hinder för tillväxt i flera av programområdena/regionerna. Regler och förordningar följs men förståelsen för de dynamiska effekterna av dessa kriterier saknas. Däremot satsas på miljömässigt hållbar utveckling för att nå målet. Genom att exempelvis koppla nationella program, myndigheter och insatser som exempelvis Företagare med utländsk bakgrund tydligare till genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen skulle en ökad förståelse för kriteriernas betydelse för tillväxt och konkurrenskraft kunna uppnås.
- 17** *Slutsats sjutton* är att ett system för följeforskning och lärande skapats men en fungerande utvärderings- och lärkultur saknas! En sådan är en förutsättning för att kunna arbeta med s.k. smart specialisering, vilket, enligt Kommissionen, bör känneteckna nästa programperiod.
- 18** *Slutsats arton*, initiering, prioritering och genomförande av projekt görs fortfarande inte utifrån upparbetade kunskaper och gjorda erfarenheter! Genomförandet präglas av ad hoc hantering och användning av ”tyst kunskap”, mindre av systematisk prövning av projekten mot ”best practice”, ”world-class” o.s.v.
- 19** *Slutsats nitton* är att bristerna är stora i EU:s uppföljnings- och indikatorsystem. Reliabiliteten är många gånger låg, problemen i validiteten i indikatorerna är stora – är de verkligen indikatorer på det som de utger sig för att indikera? Dödviktsproblematik och rena logiska fel i indikator- och uppföljningssystemen gör att det blir svårt att säga om dessa verkligen hjälper till att styra mot de övergripande målen eller snarar stjälper ett resurseffektivt genomförande mot ökad regional konkurrenskraft (vilket drabbar det svenska genomförandet som är av mer kvalitativ art)?
- 20** *En tjugonde slutsats* är att ett effektivare genomförande kräver smart specialisering; färre likartade projekt; mer samarbete mellan projekt; tydligare brobyggande mellan strukturfondsprogrammen – de regionala strukturfondsprogrammen, Socialfonden och de territoriella programmen – samt forskningsprogrammen (särskilt om makroregioner som strategin för Östersjöregionen ska genomföras).

- 21** *Den tjugoförsta slutsatsen* är att genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen måste kombinera ”bottom-up”-strategin med ”top-down” styrning om genomförandet ska bidra till att Europa växer och blir konkurrenskraftigt. Framgångsrika regioner är regioner som själva vill mäta sig med och lära av andra!
- 22** *Den tjugoundra slutsatsen* är att det svenska genomförandet visar att de regionala strukturfondsprogrammen bidrar till ett paradigmskifte i tillväxtpolitiken från bidrag och utjämning till stöd för regionalt innovations-, tillväxt- och sysselsättningskapande. Entreprenöriella universitet i Sveriges ”perifera” regioner påverkar de ”centrala”. Det kan kanske bli den största och mest långsiktiga effekten av denna programperiod.
- 23** *Den tjugotredje slutsatsen* är att projekten mer måste karaktäriseras av aktivt ägarskap, samverkan och utvecklingsinriktat lärande om genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen verkligen ska bidra till regional konkurrenskraft.

Innehåll

Lissabon- och Europa 2020-strategin	13
Det svenska programgenomförandet	14
Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013	15
Prioriterade insatsområden i den nationella strategin	17
Entreprenörskap och näringslivsutveckling	19
Ett tydligt näringslivsperspektiv	19
Fler företag	20
Växande företag	21
12 Riskkapitalfondsprojekt	24
Experimentera!	24
Projektlogiken i de 12 riskkapitalfondsprojekten	25
Förväntade effekter	26
En struktur av investerare börjar växa fram	27
Regionala innovationsmiljöer	29
Framgångsrikt stöd till regionala innovationsmiljöer	29
Stödet till de regionala innovationsmiljöerna skapar kunskapsspillovers	30
Stöd till vardagsinnovationer	33
"Performance-oriented implementation" och satsningar i senare skeden av innovationsprocesserna!	34
Kluster och inkubatorer för att skapa kunskapsspillovers	37
Tillgänglighet genom bättre trafik- och IT-infrastruktur	40
Bestående nytta genom helhetstänkande	40
Storregionala berättelser och fyrstegsmodellen	41
Attraktiva regioner	43

Insatser för storstadsutveckling	45
Möjlighetsskapande projekt	45
Olika inriktning på tillväxtinsatserna	46
Horisontella kriterier	48
Hållbar utveckling	50
Jämställdhet	50
Integration och mångfald	51
Lärande utvärdering genom följeforskning	54
Följeforskning av genomförandeorganisationen	55
Finns kvalitetssäkrade processer för initiering, prioritering och genomförande av projekt?	56
Uppföljnings- och indikatorssystemet	57
Mot ett resurseffektivt genomförande?	59
Tre sammanfattande slutsatser om sammanhållningspolitiken programperioden 2007–2013	62
Kombinera bottom-up med top-down	62
Entreprenöriella universitet, största effekten	63
Projektföljeforskning i stora strategiska projekt	65
Aktivt ägarskap	65
Samverkan	66
Utvecklingsinriktat lärande	67
Referenser	69

Lissabon- och Europa 2020-strategin

Europa befinner sig i recession, den statsfinansiella krisen är ett faktum. Hur mycket som än satsas i räddningsfonder och sanering av olika länders ekonomier går det inte att återupprätta EU utan att unionen börjar växa. Strukturfonderna är ett av verktygen för att genomföra EU:s sammanhållningspolitik. De ska bidra till att Lissabon- och Europa 2020-strategin uppfylls. Lissabon-strategin antogs av medlemsstaterna år 2000 och skulle göra EU till den mest konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade regionen i världen. Europa 2020-strategin innehåller också stora ord, ord om smart, hållbar och inkluderande tillväxt.

Ett initiativ inom strategin är att med hjälp av strukturfonderna göra EU till en ”innovationsunion”. Syftet innovationsunionen är att inrikta FoU- och innovationspolitiken på de utmaningar som Europa står inför, t.ex. klimatförändringar, energi- och resurseffektivitet, hälsa och demografiska förändringar. Varje länk i innovationskedjan bör stärkas, från grundforskning till marknadsföring. EU vill bland annat förbättra företagens ramvillkor för innovation och inrätta ”europeiska innovationspartnerskap” mellan EU och den nationella nivån. Alla dessa strategier och initiativ riskerar emellertid att framstå som tom retorik om inte utvecklingen i unionen vänder mot tillväxt, jobb, företagande och konkurrenskraft.

I antologin *Towards a Social Investment Welfare State* (Morel, Palier och Palme 2011) menar man att Lissabon- och Europa 2020-strategierna innebar ett skifte från den trygghetsskapande till den investerande välfärdsstaten. Passiva ersättningssystem vid strukturomvandling och arbetslöshet har ersatts med investeringar i humankapital och regional innovations- och omställningsförmåga. ”The two key concepts in the Lisbon Strategy were competitiveness and social cohesion” (Lundvall and Lorentz 2011:342). Strukturfonderna är ett av de viktigaste medlen för EU att försöka balansera marknadens centripetala krafter med regionala tillväxtinjektioner och investeringar i humankapital, kompetensutveckling och stöd till individen att ta sig in på arbetsmarknaden. Denna inriktning på strukturfonderna har dessutom undan för undan förstärkts. ”... the new direction of the regional funds, which became more oriented towards supporting competence building, knowledge-intensive activities and infrastructural investments with relevance for the knowledge economy” (Lundvall and Lorentz 2011:346).

Problemet är att den värsta finanskrisen sedan 1930-talet emellertid riskerar att sopa undan alla reella möjligheter att bygga upp omställningskapacitet genom sociala investeringar. Istället för investeringar i humankapital, innovation och tillväxt blir det kanske bara kvar resurser åt socialt understöd. Det är m.a.o. av allra största vikt att exempelvis strukturfonderna verkligen används för att få igång tillväxten och skapa jobb. I artikeln ”From the Lisbon Strategy to EUROPE 2020” skriver Bengt-Åke Lundvall och Edward Lorentz (2011:348) att “One way forward that keeps us within the existing framework would be to redefine the use of the Structural Funds and vastly increase the amounts explicitly targeted to modernizing education and labour markets and with the objective to further develop the organizational and technological capabilities of the weaker member states.”

Det svenska programgenomförandet

Har Sammanhållningspolitiken en uppgift i EU:s nuvarande kris, recession och hotande sammanbrott för Euron? Hur kan ett genomförande ske som bidrar till att vända unionen på rätt köl? Vad borde man använda strukturfonderna i Sverige till, programperioden 2014–2020, tillväxt genom innovationsstöd, anställningsbarhet genom kompetensutveckling, gränsregionalt samarbete? Sammanhållningspolitiken ska göra skillnad i Europa när det gäller tillväxt och sysselsättning. Genom strukturfonderna ska den regionala tillväxtpolitiken och arbetsmarknadspolitiken förändras, förbättras och förstärks. Den är EU:s viktigaste verktyg för att skapa smart, hållbar och inkluderande tillväxt.

Det svenska genomförandet av strukturfonderna programperioden 2007–2013 kan sägas utgöra ett exempel som visar att sammanhållningspolitiken går att använda för strukturomvandling mot regional, nationell och europeisk tillväxt och sysselsättningskapande. Genomförandet har inneburit att de regionala skillnaderna har minskats genom att man har investerat i att alla regioners tillväxtpotential ska tas tillvara. Samtidigt har det svenska programgenomförandet antagligen lett till att de inomregionala skillnaderna har ökat eftersom det är tillväxt, innovation och sysselsättning som har prioriteras inte inomregionalt rättvisa och utjämning. En sådan effekt av tydligare innovations- och tillväxtinriktning kan även spåras i andra medlemsstater (Lundvall and Lorentz 2011:343).

Boken *Vinna framtiden. Entreprenörskap, kompetens och samverkan* (Hallstahammar Promotion 2011) illustrerar de effekter som många förändringsberättelser vittnar om. Hallstahammars kommun har på några år klättrat ett hundratal placeringar på Svenskt Näringslivs rankinglista över landets mest företagervänliga kommuner genom insatser finansierade av Strukturfonderna. Dialogen mellan bruksortens politiker och småskaliga näringsliv har inte alltid varit den bästa. Socialfonden möjliggjorde en nyskapande samverkan mellan sju företagsnätverk i den ekonomiska föreningen Hallstahammar Promotion

år 2007 som satte upp målet om att skapa landets bästa företagsklimat i Hallstahammar.

Strukturfonderna möjliggör nyskapande satsningar i den regionala tillväxt- och sysselsättningspolitiken i kommuner som Hallstahammar. De möjliggör också samarbeten mellan de 21 olika länen och regionerna i Sverige. I åtta NUTS II-områden som strukturfonderna är organiserade uppstår gränsöverskridande samarbeten i gemensamma projektsatsningar. I programmen för Småland och öarna, Stockholmsprogrammet och Östra Mellansverige har de gränsöverskridande projekten betytt mycket för låsa upp hinder i exempelvis trafikinfrastrukturinvesteringar, innovationssatsningar mellan flera lärosäten och kunskapsgenerering i entreprenörsskapsinsatser. I slutrapporten från programmet Östra Mellansverige (2011: 45) framhålls att den största fördelen med flerlänsprojekten är den ökade erfarenhetsmassan. Mycket talar för att Sverige behöver större regionala enheter. De länsövergripande projekten i Östra Mellansverige har inneburit ett ökat lärande i ”bananen” runt Stockholm: ”Det är effektivt och dynamiskt att man tar vara på andras erfarenheter och lär av varandra. ... Ett stort flerlänsprojekt har större förutsättningar än ett lokalt att vara strategiskt i bemärkelsen att det varaktigt förändrar samhälleliga strukturer – vilket är i linje med strukturfondernas själva grundidé.”

Slutsats 1 *En första slutsats är att det svenska genomförandet av strukturfonderna programperioden 2007–2013 kan sägas utgöra ett exempel på att sammanhållningspolitiken går att använda för strukturomvandling mot regional, nationell och europeisk tillväxt och sysselsättningskapande. De åtta operativa programmen bidrar till att stärka regionerna och skapar länsvisa samarbeten.*

Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013

”En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013” (Näringsdepartementet november 2007) har styrt genomförandet av strukturfonderna i Sverige. Den nationella strategin är utformad för att bidra till att skapa konkurrenskraftigare regioner och individer i Sverige. Utgångspunkten i den nationella strategin är att alla delar av landet skall bidra till Sveriges tillväxt och hållbara utveckling. Den regionala utvecklingspolitiken är inriktad mot att skapa tillväxt, en hållbar utveckling och en god servicenivå för kvinnor och män i alla delar av landet. I linje med den ”sociala investeringspolitiken” framhålls i den nationella strategin (2007:6) att ”politikens roll handlar främst om att förutse och förebygga strukturproblem samt att skapa förutsättningar för regional tillväxt och konkurrenskraft. ... Statens viktigaste roll är att skapa goda förutsättningar för en hållbar regional utveckling. Denna roll måste bli tydligare och samarbetet mellan myndigheter samt lokala och regionala företrädare måste förbättras.”

Det övergripande målet i den nationella strategin är konkurrenskraft, i Europa, nationellt, regionalt och lokalt. Enligt den nationella strategin (2007:37) ska 75 procent av insatserna i Regionalfonden och Socialfonden öronmärkas för att bidra till Lissabonstrategins mål, d.v.s. de ska definieras som att de bidrar till att göra Europa till den mest konkurrenskraftiga regionen i världen. De svenska strukturfondsprogrammen i uppfyller detta mål, samtidigt som betydelsen av detta inte ska överdrivas. Det innebär främst att insatsen görs inom de prioriteringsområden som anses bidra till målet.

I den nationella strategin (2007:47) framhålls att ”En viktig del i allt utvecklingsarbete är att kontinuerligt reflektera över den verksamhet som bedrivs och att lära av erfarenheter, både positiva och negativa. Regeringens avsikt är att en systematisk uppföljning och utvärdering skall vara en del av arbetet med den regionala utvecklingspolitiken liksom med den europeiska sammanhållningspolitiken. Syftet är att förbättra hela programarbetet, från planering till genomförande. Det finns ett ständigt behov av att öka kunskapen om omvärlden och om hur olika åtgärder bäst kan kombineras för att vara effektiva och leda till måluppfyllelse.” Mycket har gjorts denna programperiod för att skapa system för lärande utvärdering genom följeforskning. Men mycket tyder på att fortfarande initieras, prioriteras och genomförs många av insatserna utan det kunskapsgrund som efterfrågas i den nationella strategin.

Även det gemensamma lärandet mellan medlemsstaterna kring hur strukturfonderna bör bedrivas för bästa möjliga måluppfyllelse vad gäller strukturuomvandling mot ökad konkurrenskraft brister högst betänkligt. I den nationella strategin (2007:39) argumenteras för att ”I den kommande programperioden ska det ges nya möjligheter till samarbete mellan strukturfondsprogram i olika medlemsstater inom EU, med syfte att stimulera erfarenhetsutbyte kring regionala utvecklingsfrågor. Regeringen anser att den typen av samarbeten bör initieras inom ramen för samtliga svenska strukturfondsprogram.”

Några olika försök att skapa mer dynamiskt och utvecklingsstödande utvärderingsansatser, erfarenhetsåterföring och kunskapsbildning har gjorts från svenskt håll. Bl.a. har boken *Managing Sustainable Development Programmes – A Learning Approach to Change* (Brulin & Svensson 2012) producerats med efterord av Veronica Gaffey, chef för utvärderingsenheten, DG Regio samt Antonella Schulte-Braucks, chef för utvärderingsenheten, DG Employment. Trots försök att påverka Kommissionen tvingas man konstatera att den utvärderingsansats som förordas inför nästa programperiod knappast kan sägas uppfylla behoven av dynamiskt kunskapsstöd för strukturuomvandling mot ökad konkurrenskraft. En viss förändring mot s.k. Theory based impact evaluation kan spåras, dock utan att Kommissionen bidrar med fungerande lärandearenor mellan medlemsstaterna och jämförande analyser av insatsernas långsiktigt hållbara dynamiska effekter. Istället dominerar fortfarande mycket av de traditionella statistiska tre C

ansatserna, ”Counterfactual evaluations”, ”Cost-Benefit-Analyses” och ”Controlled experiment”.

I den nationella strategin (2007:40) framhålls också att ”genomförandet av strukturfondsprogrammen skall präglas av en samordning med andra planer och program på nationell och europeisk nivå för att skapa synergier. Det kräver att en samordning sker i samband med framtagande av planer och program.” Tillväxtverket har i arbetsgruppen för nästa programperiod (där 14 myndigheter har ingått) analyserat vad som skulle kunna ha gjorts bättre innevarande programperiod och vad som kan bli bättre i nästa programperiod. Flera förändringar i EU:s förordningar ger öppningar för mer programöverskridande arbete i nästa programperiod. Innevarande programperiod har mycket av erfarenhetsåterföringen och kunskapsbildningen gjorts gemensamt mellan Regionalfonden och Socialfonden, bl.a. har boken *Att äga, styra och utvärdera stora projekt* publicerats (Brolin & Svensson 2011). Kurser i lärande utvärdering genom följeforskning för utvärderare och andra har organiserats vid sju lärosäten. En gemensam nationell återföringskonferens med både Landsbygdsprogrammet, Regionalfonden och Socialfonden arrangerades i Södertälje, våren 2010. (se Svensson et.al. 2009). Försök att inspirera de övriga medlemsstaters utvärderingsarbete och kunskapsbildning genom att Socialfonden tog fram den gemensamma skriften *Learning Through Ongoing Evaluation* (Svensson et.al 2009).

Slutsats 2 *En andra slutsats* är att strukturfonderna kan genomföras effektivare. I den nationella strategin framhålls vikten att kontinuerligt reflektera över den verksamhet som bedrivs och att lära av erfarenheter i olika länder. Återföring av erfarenheter och kunskapsbildning kan förbättras genom lärande och samverkan samt kritisk utvärdering av projekt och program.

Prioriterade insatsområden i den nationella strategin

Strukturfondsprogramperioden 2007–2013 går mot sitt slut. De regionala strukturfondsprogrammen har haft som mål att skapa regional konkurrenskraft och tillväxt genom insatser för entreprenörskap och innovation. I princip har alla medel som de regionala strukturfondsprogrammen disponerat satts i drift i ca 1 500 projekt, varav ca hälften är avslutade. Socialfondens genomförande är inte lika långt framme och uppdelat på betydligt fler projekt, ca 5 000. Socialfonden har som mål att få arbetslösa i arbete och kompetensutveckling i företag och offentlig sektor. Sammanhållningspolitiken i Sverige går m.a.o. ut på strukturuomvandling av regionerna (regioner, regionförbund och län) mot nyskapande arbetssätt vad gäller näringslivsutveckling, innovation, minskat utanförskap och kompetensutveckling.

Som tidigare beskrivits har den nationella strategin utgjort Sveriges strategiska referensram för sammanhållningspolitiken. Den har genomförts i åtta regionala strukturfondsprogram och ett nationellt strukturfondsprogram med åtta regionala planer samt i ett dussintal

territoriella program. Den svenska regeringen angav i den nationella strategin ”innovation och förnyelse”, ”kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud”, ”tillgänglighet” samt ”strategiskt gränsöverskridande samarbete” som prioriterade områden att satsa på. De åtta regionala strukturfondsprogrammen har haft som prioriterade insatsområden, ”entreprenörskap och näringslivsutveckling”, ”regionala innovationsmiljöer”, ”ökad tillgänglighet genom bättre trafik- och IT-infrastruktur” samt ”regional attraktivitet”. Vidare har tre horisontella kriterier som ska genomsyra all verksamhet, program och projekt angivits till integration, jämställdhet och hållbar utveckling.

I den nationella strategin är kanske lärande det vanligast förekommande ordet, tanken är att programperioden 2007–2013 ska ha präglats av lärande utvärdering. I de åtta operativa programmen anges följeforskning som utvärderingsansats. Följeforskningens uppgift har varit att fortlöpande utvärdera om program och projekt inneburit förändring, förbättring och förstärkning av den regionala tillväxtpolitiken mot entreprenörskap, innovation, bättre infrastruktur och attraktiva regioner. Undan för undan har den återfört erfarenheter och kunskaper för att bidra till ett bättre genomförande i linje med det övergripande målet om att strukturfondsprogrammen ska leda till långsiktigt konkurrenskraftigare regioner.

Entreprenörskap och näringslivsutveckling

I den nationella strategin (2007:14) framhålls att ”Sverige på många områden har ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv. För framtiden är det väsentligt att denna konkurrensförmåga kan bevaras och utvecklas. För att åstadkomma detta behöver Sverige fler nya företag och fler växande företag.” Därför vill man i strategin se ett tydligt näringslivsperspektiv i genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen, fler företag, växande företag, samverkande företag och försörjning av ägarkapital.

Ett tydligt näringslivsperspektiv

I den nationella strategin (2007:38) framhålls att ”Det är av central betydelse att ett tydligt näringslivsperspektiv präglar strukturfondsprogrammets framtagande, inriktning och genomförande. Det gäller både ett lokalt och regionalt perspektiv i näringslivsfrågor. Det är även viktigt att finna former som stimulerar näringslivets aktörer, däribland företrädare för den sociala ekonomin, att involveras i genomförandet. Förutsättningarna för näringslivets deltagande i strukturfondsprogrammen bör därför underlättas.”

I enlighet med den nationella strategin framhåller Ann-Kristin Bergquist m.fl. (2009: 218) i en följeforskningsinsats i början av denna programperiod att tidigare strukturfondsprojekt har kritiserats hårt vad gäller att underlätta näringslivets medverkan. De menar att en högre grad av näringslivssamverkan är en nödvändighet för att strukturfondsprojekten ska generera långsiktig ekonomisk tillväxt. ”När det gäller graden av näringslivssamverkan anser vi att det är viktigt att utifrån projektets specifika förutsättningar skapa hållbara samverkansformer, antingen i termer av formella regler eller genom ett väl uppbyggt förtroendekapital.” Även om det finns exempel på framgångsrikt samarbete med näringslivet kan inte den nationella strategins förväntningar om näringslivets medverkan sägas ha infriats. Det hade exempelvis varit önskvärt att representanter från näringslivet i ökad utsträckning hade engagerade sig i de regionala strukturfondspartnerskapen och i Övervakningskommittéerna (Brolin och Svensson 2011:193).

Vidare finns det en ängslighet bland regionala utvecklingsaktörer, hos nationella myndigheter m.fl. när det gäller statsstödsreglerna som riskerar att hindra ett genomförande av strukturfonderna med full effekt. Denna ängslighet föreligger trots att statsstödsreglerna tydligt

anger maximinivåer för stöd som överhuvudtaget anses sakna påverkan på konkurrens och samhandel inom EU (de minimis). Även i övrigt medger statsstödsreglerna direkt stöd till företag när det gäller insatser som har ett tydligt gemenskapsintresse (t.ex. olika former av stöd till små och medelstora företag, stöd för regional utjämning, forskning och utveckling, innovation, miljöskydd, kompetensutveckling m.m.).

Ängsligheten kring statsstödsreglerna gör att man lägger ner mycket arbete på att kontrollera att reglerna inte överskrids. Detta trots att reglerna är tydliga och medger direkta investeringar i företag när dessa har ett allmänt syfte d.v.s. inte utgör en subvention för företagets överlevnad eller är ämnade att ge ett specifikt företag extra intäkter.

Slutsats 3 *En tredje slutsats är att strukturfondsgenomförandet inte uppnått förväntningarna om näringslivets och företagens medverkan. Ängslighet kring exempelvis statstödsregler gör genomförandet onödigt krångligt.*

Fler företag

Utgångspunkten för den nationella strategin (2007:14) är att ”Sverige behöver fler entreprenörer, både kvinnor och män. Nyskapande och kreativitet behövs i alla delar av samhället – inom näringslivet, den offentliga sektorn, föreningslivet och skolan. Det entreprenöriella perspektivet bör få ett ökat genomslag inom flera samhällsområden och sektorer för att entreprenörskapet i Sverige skall stärkas. Det gäller inom bl.a. utbildningssektorn, forskningen, den offentliga sektorn och de politiska processerna. Utbildningssektorn spelar en viktig roll i arbetet med att främja entreprenörskap samt ge ökade kunskaper om företagande.”

Särskilt de rena entreprenörskapsprojekten verkar ha svårt att leva upp till målen i den nationella strategin. Följeforskningen av de åtta programmen visar att det alltför ofta är mindre företag och nödvändighets- och levebrödsföretagande som står i fokus i de entreprenörskapsfrämjande projekten medan målen i den nationella strategin handlar om stöd till innovativt entreprenörskap som främjar nya snabbväxande företag. Följeforskarna ställer frågan hur allmänna entreprenörskapsinsatser kan sägas bidra till uppfyllandet av Lissabon-strategin (se exempelvis slutrapporten från Stockholmsprogrammet 2011:78). De har svårt att se det additionella i entreprenörskapsprojekten, d.v.s. hur projekten innebär nyskapande som skiljer sig från insatser som redan görs av olika offentliga, ideella och privata aktörer. Mycket av resurserna inom detta insatsområde har gått till relativt traditionella genomförare som inte tillfört särskilt mycket nya kunskaper, exempelvis om stöd till växande medelstora företag.

I slutrapporten från programmet Skåne och Blekinge (2011:45) framhålls behovet av specialisering i stöden till entreprenörskap: ”Den enskilt viktigaste framgångsfaktorn som Sweco ser för de individorienterade entreprenörskapsprojekten är specialisering. Entrepre-

nörskapsprojekt utan specialisering riskerar att inte kunna leverera tillräckligt mervärde.” Även när insatserna är nyskapande och additionella i förhållande till reguljär verksamhet är det emellertid svårt att se hur erfarenheterna och kunskaperna tas om hand och påverkar reguljära insatser. Allt för ofta framstår projekten då som irrbloss i mörkret. De genomförs utan att tända nya tankar i redan etablerad verksamhet.

I slutrapporten från programmet Mellersta Norrland (2011:45) menar man att det är tveksamt om balansen mellan allmänna och särskilt inriktade entreprenörskapsinsatser är rätt. Följeforskarna anser att för stor del av insatserna läggs på allmänna insatser och för liten på riktade insatser. Exempelvis finns det relativt få universitetsbaserade projekt som arbetar aktivt med att kommersialisera forskningsresultat genom att främja start av nya företag. Det genomförs för få insatser för att underlätta för personer som idag inte är företagare att ta över företag vid generationsväxlingar.

I slutrapporterna från programmen Mellersta och Övre Norrland (2011:48) återkommer kritiken att entreprenörskapsprojekten är alltför breda och att stödet till växande acceleratorföretag riskerar att blir allt för tunt. Det kan i sin tur innebära att målen om sysselsättningskapande inte nås: ”Tillväxteffekten i form av nya arbetstillfällen är enligt tillgänglig forskning förhållandevis låg i nystartsföretag jämfört med i accelerator-/gasellföretag. En stor del, 20 %, av de företag som startas inom ramen för breda nyföretagarprojekt är, enligt bedömningar i projektuppföljningar, levebrödsföretag vars ägare har svårt att själva leva på inkomsterna från sina företag än mindre anställa någon.”

Övervakningskommittén för de nordliga programmen har framhållit vid diskussionen om slutsatser att dessa inte får tolkas som att entreprenörskapsinsatser ska begränsas i en framtida strukturfondsprogramperiod. I diskussionerna lyfte man fram att man i de framtida regionala strukturfondsprogrammen och regionala utvecklingsstrategierna ska efterfråga entreprenörskapsinsatser som har utformats efter de specifika förhållandena i de olika regionerna. Man menade att förutsättningarna är olika i olika regioner för att stödja framväxten av framgångsrikt entreprenörskap och detta måste olika insatser anpassas efter.

Slutsats 4 *En fjärde slutsats är att många entreprenörskapsprojekt är allt för breda, inte anpassade till specifika målgrupper och regionala förutsättningar! Erfarenheter från entreprenörskapsprojekten förs allt för sällan in i reguljär verksamhet!*

Växande företag

Växande medelstora företag är avgörande för konkurrenskraft och tillväxt. I den nationella strategin (2007:13) menar man att samverkan mellan företag kan kompensera för bristen på växande medelstora

företag. Samverkan ses som avgörande om de svenska småföretagen skall kunna hävda sig i konkurrens med betydligt större företag på den internationella marknaden. ”Genom att utnyttja och utveckla avancerad IT-användning kan många, särskilt små, företag gå samman i aktiva samarbeten inom bl.a. FoU, tillverkning, marknad och försäljning. Sådana IT-baserade företagsnätverk kan samarbeta såväl lokalt eller regionalt som över hela landet. Företagsnätverk med nationell utbredning kan utgöra drivkrafter för innovativa miljöer, kluster och entreprenörskap på lokal och regional nivå.” Dock framhålls det i den nationella strategin (2007:54) att nya, snabbväxande företag har en högre innovationsnivå än etablerade företag och branscher. Även avkastningen på investeringar i FoU är tidvis högre i snabbväxande företag jämfört med etablerade företag. Särskilda insatser för att få fram och stödja snabbväxande företag är därför ett mål i sig för att kunna nå det övergripande målet om konkurrenskraft.

Särskilt entreprenörskapsinsatser som del i innovationsprojekt verkar kunna stödja framväxten av snabbväxande nya företag (slutrapporterna från programmen Mellersta Norrland och Skåne Blekinge). Det kan handla om att strukturera innovationsprojekten så att entreprenörstödjande insatser kommer in i rätt skede i innovationsprojekt som i Innovationsalliansen (Brulin och Svensson 2011:183) eller skapa möjligheter till riskkapital genom de 12 riskkapitalfondsprojekten: ”Projektet Innovationsalliansen är ett illustrerande exempel på hur man arbetat för att främja entreprenörskap. I detta har innovationsstödjande aktörer och finansiärer samlats. Projektets uppgift har varit att stödja enskilda innovatörer med att utveckla idéer till nya produkter, tjänster och företag. ... Följeforskningen visar att Innovationsalliansen undan för undan effektiviserat och förbättrat miljön för innovationer och produktförnyelse genom att skapa en sammanhållen innovationsprocess med stöd och rådgivning till regionens innovatörer.”

Andra exempel på entreprenörskapsinsatser som lyckats få fram snabbväxande innovationsföretag är CMTF (Centrum för Medicin-Teknisk Forskning) vid Luleå Tekniska universitet. I slutrapporten från programmet Övre Norrland (2011:40) menar man att det då ”många gånger rör det sig också om universitetsbaserade projekt, som har som huvudsyfte att kommersialisera forskningsresultat genom att bl. a. starta företag. Det tydligaste exemplet är CMTF som arbetar med att bygga upp Biotech branschen och arbetar på två tåter – forskningsinsatser för att ge underlag för att inom ramen för projektet starta nya, internationellt, konkurrenskraftiga företag.”

Flera av de s.k. plattformbyggande projekten i Skåne-Blekinge (slutrapporten 2011:34) tar ett tydligt avstamp i kopplingen till forskarsamhället för att få fram nya snabbväxande företag. ”Detta gäller t.ex. projekten Innovativa livsmedel, CLUK, ICT Blekinge, Life Science, Lund Bioinkubator och i viss utsträckning Mobile Heights. En viktig del i syftet med själva plattformbyggandet blir i dessa fallen att ta företagen i en befintlig bransch (eller grupp av branscher) med på en struk-

turmovvandlande resa. Denna resa går både via ett försök att förstärka och utveckla företagets innovationskraft och att öka inflödet av nya företag. När det gäller att öka företagets innovationskraft kan man konstatera att projekten här fokuserar på två metoder för detta, för det första en närmare anknytning mellan företag och forskning och för det andra ett ökat samarbete mellan stora företag och mindre eller nya företag. För de ovan nämnda projekten handlar den stora utmaningen om huruvida man förmår att skapa en tillräcklig förnyelse eller inte. ... Dessa projekt syftar till att erbjuda vad som bäst kan beskrivas som "en fresh start" för dessa branscher och orter. Med utgångspunkt i befintliga resurser – främst förborgad i humankapitalet i eller i anslutning till företagen och i ett antal forskningsmiljöer – söker man nu skapa vad som kan liknas vid dynamiska kluster. Om projekten ska lyckas i detta eller inte tror vi kommer att bero på huruvida man korrekt har identifierat bristerna i de tidigare lokala klustermiljöerna samt hur väl man lyckas i sin strävan att komplettera dessa miljöer och skapa dynamik. Med andra ord: har man för det första rätt analyserat de ursprungliga problemen och har man för det andra skapat verkliga förutsättningar för att hantera dessa problem?"

Slutsats 5

En femte slutsats är att entreprenörskapsinsatser som drivs integrerat med innovationsprojekt är mer framgångsrika i förhållande till de övergripande målen för strukturfonderna jämfört med projekt som fokuserar entreprenörskap i sig.

12 Riskkapitalfondsprojekt

Den nationella strategin (2007:15) är tydlig med att nya innovativa grepp skulle prövas programperioden 2007–2013 för att stödja framväxten av fler innovativa, snabbväxande företag: ”Regeringens principiella inställning är att det är angeläget att reducera användningen av direkta bidrag till företag. När behov av marknadskompletterande insatser finns bör främst former som innebär återbetalning av kapitalet användas. Regeringen anser dock att olika kapitalförsörjningsinsatser, med tonvikt på riskkapital, garantier och krediter, fortsatt skall kunna göras inom ramen för regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning.”

Experimentera!

Från EU betonade man inför den nya programperioden vikten av att medlemsländerna försökte sig på att experimentera eftersom förutsättningar för att driva innovationsverksamhet snabbt förändras. Exakt hur dessa experiment borde utformas var fortfarande en öppen fråga. Därför föreslog Kommissionen att experimentella pilotprojekt skulle finansieras i stor skala för att skapa kritisk massa i satsningarna på regionala innovationsmiljöer (Brulin och Svensson 2011: 185). Efter att olika vägar prövats, bl.a. JEREMIE-initiativet, gjordes en stor satsning, på 2,4 miljarder SEK, på ägarkapital i 12 riskkapitalfondsprojekt. Denna satsning infriar redan som satsning ambitionerna hos Kommissionen att strukturfonderna ska användas för experimentverksamhet som visar på nya sätt att driva regionalt tillväxtarbete.

I femte sammanhållningsrapporten (*Investera i Europas framtid*, november 2010) liksom i andra underlag gällande nuvarande programperiod framhålls betydelsen av experimenterande med revolverande instrument i sammanhållningspolitiken. I den här programperioden görs ett fullskaleexperiment med 12 riskkapitalfondsprojekt som ska investera ägarkapital på 50/50 basis med privata medinvestorare i SMEs. Experimentet är fortfarande i sin linda men utvärderingen av de tre piloterna tyder på att det inte är helt oproblematiskt att bygga upp en riskkapitalverksamhet som i det långa loppet ska vara ”självförsörjande” d.v.s. revolverande. Inte minst finns det ett stort behov av att förtydliga vilka exitstrategier som förvaltarna av riskkapitalfonderna ska ha. Det övergripande målet med satsningen är att skapa regionala strukturer av affärsänglar. Men riskkapitalfonderna skulle kunna vara betydelsefulla ur flera aspekter. T.ex. skulle

en sekundär effekt av dessa kunna vara att möjligheterna till regional förstudiefinansiering förbättrades, vilket bl.a. har framhållits i slutrapporten från programmet Övre Norrland (2011:44).

Under andra halvan av programperioden har de 12 riskkapitalfondsprojekten kommit igång med sin verksamhet på ett bra sätt och de flesta ligger i linje med eller nära den planerade investeringstakten, enligt *Halvtidsutvärdering av regionala riskkapitalfonder. Implementering och lärdomar* (2011). Slutsatserna från följeforskningen av de 12 riskkapitalfondsprojekten är att dessa definitivt fyller ett marknadskompletterande behov. Riskkapitalfondernas portföljsammansättningar är överlag goda, på så sätt att investeringarna i stor utsträckning gått till små företag i tidiga skeden. På basis av riskkapitalfondernas totala *investeringsbeslut* beräknas samtliga kunna förbruka hela den kapitalbas som utgörs av EU-medel innan projektperiodens slut. Huruvida riskkapitalfonderna blir återbetalningsskyldiga till Europeiska kommissionen avgörs dock inte utifrån deras investeringsbeslut, utan utifrån deras faktiska utbetalningar till portföljbolag. Men, givet att riskkapitalfonderna också betalar ut de medel för vilka beslut har fattats antyder resultaten att samtliga riskkapitalfonder bör kunna investera ut sina EU-medel under projektperioden. Några riktigt lyckade exits har gjorts, några av investeringsobjekten har också gjort konkurs.

En lyckad exit berättas om i Dagens Industri (2011-12-03: sid 12) ”Det lilla bioteknikföretaget Halo Genomics i Uppsala säljs till USA och gör fem Uppsalaforskare riktigt rika. Affären ger också klirr i kassan för Qmedmiljardären Bengt Ågrups Olink AB, Ogamegrundaren Claes Lidell och statliga Almi Invest (riskkapitalfondsprojektet inom det regionala strukturfondsprogrammet i Stockholm). Halo Genomics grundades 2008 för att försöka kommersialisera DNA-provpreparatsforskning inom Uppsala universitet. Resultatet är en reagenslåda som kan skraddarsys för att plocka ut de tusentals avsnitt av arvsmassan som forskaren är intresserad av. ... Halo Genomics köps av den amerikanska bjässen Agilent Technologies. ... enligt DI:s uppgifter handlar det om en kontantaffär värd flera hundra miljoner kronor.” Uppgiften för de 12 riskkapitalfondsprojekten är emellertid inte att göra så framgångsrika exits som möjligt utan lägga grunden för en struktur av investerare och affärsänglar regionalt villiga att satsa i nya växande företag.

Projektlogiken i de 12 riskkapitalfondsprojekten

Den projektlogik som Ramböll (se bilaga 1, sid 123 i *Halvtidsutvärderingen av riskkapitalfonder*) tagit fram i sin följeforskning illustrerar hur svårt det är att följa upp insatserna i de regionala strukturfondsprogrammen med enkla kvantitativa mått eller indikatorer på framgångsvariabler. I projektlogiken tydliggörs att interventionen inte kan följas upp med indikatorer som mäter resultatuppfyllelsen på kort sikt utan att den kräver följeforskning som kvalitativt fångar processen

mot måluppfyllelse men med stöd i kvantitativa data. I förstudien inför satsningen analyserades risken för undanträngningseffekter. Riskkapitalfondernas primära uppgift är att investera i relevanta objekt. Risken för undanträngning betraktades som obefintlig eftersom det saknades en struktur av den typen av investerare regionalt och uppgiften definierades som marknadskompletterande.

Förväntade effekter

På kort sikt innebär det att riskkapitalfondernas ska:

- Hålla sin investeringstakt.
- Förvalta sin investeringsportfölj aktivt: ha en väl sammansatt portfölj, göra sig av med investeringar som inte presterar etc.
- Genomföra sina strategier för horisontella kriterier: rekommendera kvinnor och personer med utländsk bakgrund som styrelseledamöter eller för tjänster i ledningen i investeringsföretag, bearbeta kanaler till företag berör de horisontella kriterierna, m.m. Riskkapitalfonderna förväntas alltså beakta och arbeta aktivt med de horisontella kriterierna. Däremot finns inga mål utöver på aktivitetsmål för horisontella kriterier som följeforskningen kommer att bedöma fondernas framgång utifrån.
- Genomföra övriga aktiviteter för att rekrytera projekt: marknadsföring, nätverkande, uppsökande verksamhet m.m.

På medellång sikt förväntas riskkapitalfondernas verksamhet leda till tre saker:

- Utbudet av både privat och offentligt ägarkapital ökar i regionen. Privat kapital aktiveras genom att riskkapitalfondernas erbjudande om saminvestering sänker risk. I vissa regioner beskrivs också riskkapitalfondernas erbjudande som erfarenhet och kompetens av ägarkapitalinvesteringar utöver riskdelning, vilket ska göra det möjligt att locka nya investerare att arbeta med riskkapital.
- Projekten ska fungera som aktiva ägare i den bemärkelsen att investeringsföretag ska få tillgång till relevant kompetens givet företagets situation och nätverk via riskkapitalfonderna samt att riskkapitalfonderna aktivt ska ställa krav på professionellt styrelse- och ledningsarbete samt genomförande av affärsplaner.
- På något längre sikt förväntas tillgång till kapital och det aktiva ägarskapet leda till utveckling i investeringsföretagen genom t.ex. professionalisering av styrelse- och eller ledningsarbete, organisationsförändringar, genomförande av affärsplaner m.m.

På lång sikt förväntas investeringsföretagen växa i termer av t.ex. omsättning, vinstmarginal, antal anställda. På ännu längre sikt förväntas fondprojekten bidra till regional tillväxt i termer av nya jobb och nya företag genom att bidra till utveckling av de företag riskkapitalfonderna investerar i. Riskkapitalfonderna ska uppnå avkastning och återinvestera medlen genom att realisera sina innehav. När investeringsföretagen kan förväntas nå tillväxt och innehaven realiseras

med vilken avkastning som kan förväntas beror på en rad faktorer – om riskkapitalfonderna lyckats hitta goda investeringsobjekten och privata medinvesterare som kan skapa värde för företagen, hur väl riskkapitalfonderna lyckats förvalta sina innehav, hur marknadsläget ser ut vid tidpunkten för exits etc.

Riskkapitalfondernas verksamhet förväntas också ge viktiga indirekta effekter kring en infrastruktur för riskkapital för SMF i Sverige och regionerna, vilket är ett argument bakom satsningen. Riskkapitalfonderna förväntas alltså inte etablera en infrastruktur, utan de ska genom sin kärnverksamhet bidra till att den växer fram.

På kort sikt förväntas riskkapitalfonderna ha kontakter med relevanta aktörer som t.ex. andra finansieringsaktörer: banker, Almi, inkubatorer, relevanta offentliga satsningar, revisorer, affärsjurister, konsulter med särskild branschexpertis m.fl. De förväntas också ha kontakter med personer eller organisationer som är aktiva inom privata investeringar som affärsänglar, riskkapitalbolag, företag som gör riskkapitalinvesteringar m.fl. Riskkapitalfonderna ska också tidigt ha kontakter med potentiella köpare.

På medellång sikt förväntas det ökade privata och offentliga riskkapitalet och samarbete mellan aktörers saminvestering ge större kompetens och erfarenhet kring ägarkapital hos privata och offentliga aktörer och personer, och inte minst riskkapitalfonderna själva. Dessutom ska nätverk mellan privata och offentliga aktörer inom företagsfinansiering och företagsutveckling ha utvecklats. Fler aktörer eller individer förväntas vara aktiva i regionen, dels genom rekrytering av förstagångsinvesterare och att investerare från andra regioner och länder attraheras till investeringar i regionen.

På lång sikt är förhoppningen att efterfrågan på ägarkapital ska öka från företag p.g.a. större erfarenhet, utbud och goda exempel. Ytterligare en förhoppning är att en långsiktig struktur för riskkapital ska ha etablerats.”

En struktur av investerare börjar växa fram

Flera riskkapitalfonder upplever att intresset från företagens sida har varit över förväntan. Tack vare etablerade lokala nätverk som de flesta av riskkapitalfonderna haft sedan tidigare i sina regioner har marknadsföring kunnat genomföras med relativt små medel och riskkapitalfonderna har upplevt en positiv attityd och förtroende både från företagen och från privata medinvesterares sida. Flera av riskkapitalfondernas VD:ar uttrycker att de har blivit positivt överraskade över den relativt höga kvaliteten på investeringsobjekten och den goda branschspridningen, även utanför storstadsregionerna.

De företag som erhållit finansiering inom ramen för satsningen är generellt nöjda med sin relation till både riskkapitalfonden och de privata medinvesterarna. Företagen har i första hand använt kapitalet till marknadsutveckling, produktutveckling och till att anskaffa kom-

petens och en majoritet av företagen som har fått finansiering genom riskkapitalfonderna upplever ett stort värde av investeringen. Företagen upplever i stor utsträckning att investeringen har bidragit till en snabbare expansion, ökade möjligheter att få annan extern finansiering, högre ambitioner, ökad produktionskapacitet och professionalisering av styrelsearbetet. Många av företagen tror också att investeringen på längre sikt kommer leda till ökad kompetens och bättre lönsamhet. En tredjedel av företagen som deltog i uppföljningen har erhållit ytterligare ägarkapital från nya externa ägare efter det att kapitalet från investeringsfonden utbetalts, vilket tyder på att bolagen har blivit mer attraktiva för investerare. Det finns således tecken på att satsningen bidrar positivt till företagets tillväxt och till att öka kunskapen om riskkapital och skapa en regional struktur av affärsänglar, vilket bidrar till satsningens måluppfyllelse.

De privata medinvesterarna upplever ett flertal värden och fördelar med att investera tillsammans med en offentlig riskkapitalfond. Exempelvis tillför riskkapitalfonden rutiner för investeringar, kompetens och professionalitet till portföljbolagen och en delad risk för det privata kapitalet. De privata medinvesterarna uppger också att samarbetet har ökat deras kunskap om och kompetens för genomförande av investeringar och att de fått bredare nätverk. Detta får anses som ett gott betyg för satsningen och ligger i linje med dess övergripande mål om att bidra till utvecklingen hos privata saminvesteringspartners.

Den övergripande frågan om huruvida kapitalförsörjningssituationen för företagen och för kapitalmarknaden har förbättrats som ett resultat av satsningen är svår att besvara, men det finns indikationer på att satsningen har bidragit till att adressera ett kapitalgap i finansierade företag och lockat fram privat kapital. Strukturella förutsättningar såsom regionens näringslivsstruktur, marknadens mognad och erfarenheter av ägarkapitalfinansiering liksom faktorer såsom förankringsarbetet då riskkapitalfonden etablerades, gemensamma målbilder, personliga förmågor m.fl. påverkar samarbetet mellan riskkapitalfonden och medfinansiärerna. Detta i sin tur påverkar möjligheten att etablera långsiktigt hållbara riskkapitalarenor.

Slutsats 6 *En sjätte slutsats är att de 12 riskkapitalprojekten har inneburit att ett antal investeringar gjorts som inte skulle blivit av! De fungerar marknadskompletterande och verkar lägga grunden till regionala strukturer av investerare och affärsänglar.*

Regionala innovationsmiljöer

Kortfattat kan man sammanfatta programföljeforskningen med att de regionala strukturfondsprogrammen snarare bör fokusera innovation än entreprenörskap. Entreprenörskap bör göras som en del i insatser i innovationsprojekten som innovationsstödjande entreprenörskap. Enligt den nationella strategin (2011:10) är ”ett effektivt samspel mellan forskning, näringsliv, offentlig sektor och politiska institutioner centralt för fungerande innovativa miljöer. Landets gemensamma kunskapsresurser behöver utvecklas och omsättas i nya produkter och arbetstillfällen. Detta förutsätter ett engagemang från många aktörer i det svenska samhället.”

Vidare framhåller man att ”starka innovationsmiljöer inte bara skapar förutsättningar för att dra till sig utländska investeringar och internationell kompetens, utan är även avgörande för att stärka förnyelse och konkurrenskraft i företagen” (Den nationella strategin 2011:12). Vid flera av de regionala lärkonferenser som har hållits utifrån följeforskningen har bristen på kompetens utanför storstadsområdena diskuterats. Utmärkande för många innovationsprojekt är att den största tröskeln och hindret är brist på olika typer av kompetens. Resultaten från projekten kan inte tas om hand och bli effekter i form av ökad regional innovationsförmåga och i förlängningen regional tillväxt eftersom p.g.a. brist på kompetent arbetskraft i flera av regionerna där stora insatser görs. Därför borde kanske socialfondens kompetensutvecklingsinsatser länkas närmare de regionala strukturfondsprogrammets innovationsprojekt i nästa programperiod.

Framgångsrikt stöd till regionala innovationsmiljöer

Programföljeforskarna är i stort sett överens om att de mest framgångsrika insatserna handlar om att på olika sätt öka den regionala innovationskapaciteten. Insatserna för regionala innovationsmiljöer lever upp till kraven på att vara nydanande och additionella i förhållande till reguljär verksamhet. Men det finns, enligt programföljeforskare, mycket som talar för att de regionala strukturfondsprogrammen tydligare bör fokusera sitt stöd till innovationer. Allt för många av projekten handlar om att underlätta omvandlingen av vetenskaplig kunskap och forskningsresultat till innovationer i projekt ägda av den akademiska världen. Detta är snårig och osäker process där aktiviteterna i projekten allt för ofta går ut på mer forskning, publicering i vetenskapliga tidskrifter och anställning av doktorander. Absoluta

lejonparten av de innovationer som verkligen blir affärer har sin grund i vardagspraktiken i näringslivet, eller i interaktionen mellan kunder och företag. Om innovationsfokus ska stärkas så bör m.a.o. kunskap som inte tagits fram i vetenskapssamhället eller direkt bygger på forskningsresultat betraktas som väl så viktig att stödja som rent akademisk kunskapsutveckling.

Strukturfondsprogrammets stöd till regionala innovationsmiljöer går på olika sätt ut på att skapa nätverk och kontaktytor mellan företag, myndigheter och forskarsamhället. Satsningarna är i de flesta fall en del i de olika regionernas långsiktiga arbete att skapa regionala kluster. De regionala strukturfondsprogrammen är i detta avseende strukturpåverkande. De knyter samman näringsliv och forskarsamhället. I slutrapporten från programmet Norra Mellansverige (2011:26) framhålls att ”det i projekten inom Innovativa miljöer och Entreprenörskap finns en stark tro på att ökad kommunikation och nya kontaktytor ska bidra till tillväxt. Projekten har därför i hög grad valt metoder som syftar till att skapa arenor och mötesplatser samt nätverk som i sin tur förväntas ge ökad kommunikation och utbyte mellan såväl offentliga aktörer som företag. Det finns en tydlig förväntan hos en stor del av projekten att insatserna ska leda till samarbete mellan de offentliga aktörerna. Först i ett senare steg förväntas den förbättrade samverkan mellan de offentliga aktörerna leda till tillväxt i regionen.”

Samma typer av slutsatser har även tagits upp i slutrapporten från programmet Östra Mellansverige (2011:34). Där lyfter ungefär en tredjedel av företagen fram insatsernas betydelse för företagets utveckling och interna arbetsprocesser. Ungefär 15 procent av de tillfrågade företagen uppger också att deras medverkan i projekten direkt har bidragit till detta. Projekten har enligt företagen i vissa fall också bidragit till att snabba på innovationsprocessen. Att insatserna bidrar till att det skapas innovationer kan på sikt ha stor betydelse för tillväxten hos de enskilda företaget och för regionen som helhet.

Slutsats 7 *En sjunde slutsats i slutrapporterna från programförforskningen är att insatserna regionala innovationsmiljöer framstår som mer nyskapande, additionella och framgångsrika än insatserna för entreprenörskap och näringslivsutveckling.*

Stödet till de regionala innovationsmiljöerna skapar kunskapsspillovers

”Det svenska innovationssystemet har fortfarande en bristande förmåga att omsätta högkvalitativa forskningsresultat och patent i nya och växande företag” enligt den nationella strategin (2007: 12). ”En prioriterad uppgift för att öka innovationsförmågan i näringslivet är att skapa förutsättningar för att öka företagets förmåga att utveckla nya attraktiva produkter och tjänster med höga förädlingsvärden, som kan introduceras på marknaden. Kompetensutvecklande insatser som stödjer marknadsanpassad produkt- och tjänsteutveckling, hållbara och effektiva produktionsprocesser samt ökat affärskunnande

hos små och medelstora företag bör prioriteras. Metoder som förbättrar kunskapsöverföring inom näringslivet samt mellan näringsliv och universitet och högskola bör utvecklas och förstärkas.”

I slutrapporten från programmet Mellersta Norrland (2011:36–37) menar att programmen gjort stor nytta när det gäller att gjuta energi i de regionala innovationssystem och miljöer som skapats mellan näringsliv, offentlig sektor och akademi. Stora resurser har kanaliseras till skapandet av s.k. regionala innovationssystem. Tyngdpunkten för insatserna består i att bygga ut forskningskapaciteten. ”Det förklaras bl.a. av att vissa forskningsområden fortfarande är i ett uppbyggnadsskede och att det är ett starkt intresse från deltagande företagen också från den offentliga sektorn att forskningskapaciteten (fortsätter att) byggs ut. Detta för att den stärkta kunskapsbasen ska kunna utnyttjas av företagen. Det ses i regionen som ett viktigt medel av företagen för att stärka sin konkurrenskraft. Företagen är, liksom den offentliga sektorn, ofta medfinansiärer i utbyggnaden av forskningskapaciteten. Det rör sig främst om tillämpad forskning och utveckling och inte om grundforskning. Både universiteten och innovationssystemen arbetar med att bygga upp verksamheter för att föra ut och kommersialisera resultaten och med att förstärka samarbetet med näringslivet. Universitetet har etablerat och byggt ut stödjande funktioner t.ex. för inkubatorer för att stärka entreprenörskapet inom universitetet och underlätta kommersialiseringen av forskningsresultat.”

Slutsats 8 *En åttonde slutsats är att strukturfondsprojekten möjliggör kunskaps-
spillovers mellan aktörerna i de regionala innovationssystemen. De
blir mer klusterdynamiska. Särskilt när sådana triple-helix-projekt har
initierats från forskarsamhället och akademien behövs åtgärder som
gör dessa mer entreprenörskapsstödjande, fördjupar samarbetet med
näringslivet utifrån företagets behov, uppmuntrande till kompetens-
mobilitet mellan akademi och näringsliv o.s.v.*

Att ta fram arbetssätt och metoder som förbättrar kunskapsöverföring inom näringslivet samt mellan näringsliv och forskarvärld, liksom med andra aktörer är ett framträdande inslag i insatserna för regionala innovationsmiljöer. Det kan bl.a. handla om stöd till att starta företag med utgångspunkt i en idé som kan bli en innovation till gemensam utveckling av ny kunskap mellan etablerat näringsliv och forskare. Programsatsningarna går i många avseenden ut på att skapa kunskapsspillovers och dynamisk samverkan med näringslivet som går bortom ett mekaniskt fungerande innovationssystem (Brulin och Svensson 2011:190).

Ibland är det kunskapsspillovers mellan aktörerna i s.k. Triple helix konstellation (d.v.s. akademi, näringsliv och den offentliga sektorn) som är syftet med projektet, ibland mellan aktörerna inom ett kluster eller regionalt produktionssystem som i ProduktionsKompetensCentrums projekt (PKC-projektet). Sweco som varit ansvariga för följeforskningen i de södra programmen – Västsverige, Skåne Blekinge

och Småland och Öarna – menar att strukturfondsprojekten kanske haft lättast att göra nytta när de har haft ett tydligt fokus på kunskaps-
spillovers. I PKC-projektet arbetar 115 företag med fyra olika teknik-
områden: produktion, produktutveckling, marknadsutveckling och
kompetensutveckling. Projektet går ut på att skapa kunskapsspillovers
både mellan företagen och med externa aktörer. Genom bl.a. utbild-
ningar och externt stöd arbetar projektet med att tillgodose företa-
gens utvecklingsbehov. PKC-projektet skapades under finanskrisen
och riggades för start på mycket kort tid. Syftet med projektet är att
fokusera på företagens kunskapsbehov när det gäller produktions-
processer och teknikkompetens.

I slutrapporten från programmet Västsverige (2011:37) pekar följefors-
karna på att det som utmärker det Västsvenska programmet är den
tydliga styrningen av insatserna till stöd för den starka produktions-
tekniska basen. Flera av projekten har sin bas i klustren och de regio-
nala innovationsplattformarna: ”Hittills har över 2 000 utbildningar
genomförts. Ett flertal företag har genomgått programmet med analy-
ser och coaching vid införandet av nya produktionsprocesser. När
det gäller resultaten och effekterna lyfter projektledaren i PKC-pro-
jektet fram ett exempel i form av ett litet verkstadsföretag med en sta-
bil utveckling under en längre tid. Man hade inte jobbat aktivt med
LEAN eller något liknande system tidigare, Men efter genomgången
analys, utbildning och införande av LEAN i produktionsprocessen
har man kunnat konstatera en resultatförbättring på nedersta raden
om 0,5 mkr på ett företag med ett trettio-tal anställda.”

Pappers-, massa- och förpackningsteknologiklustret, *The Paper Pro-
vince* i Värmland, illustrerar hur strukturfonderna möjliggör kun-
skapsspillovers mellan företag och forskning, särskilt Karlstads uni-
versitet. Uppgiften för *The Paper Province* är att skapa samverkan
både inom klustret mellan klustrets medlemmar och med näringsliv/
akademi/offentlighet. Gemensamt har denna Triple helix konstellation
identifierat tillväxtmöjligheter som är viktiga både för klustrets
konkurrenskraft för pappers-, massa- och förpackningsteknologi-
branschen som helhet.

Ett område som tidigt utkristalliserade sig som viktig var energi var-
för *The Paper Province* valde att starta ett internationellt center kring
energi, *Energy Square*, som fick ansvar för energieffektiviseringsfrågor
mot pappers- och massaindustrin. *Energy Square* stöttar företag i
branschen genom att se till att nya produkter och tjänster inom
energioptimering och energieffektivisering kommersialiseras. *Energy
Square* utvecklar projekt som gynnar branschens medlemsföretag,
koppla samman rätt aktörer samt driver på processer när de tenderar
att stanna av. I ett fåtal fall tar *Energy Square* på sig projektledarrol-
len, när det inte finns någon naturlig ägare av projektet men det är
principiellt viktigt att projekten drivs av de medverkande företagen
och är behovsstyrda. Även frågor utanför energiområdet tas numera
om hand av till *Energy Square*.

Energy Square har visat på goda resultat. Karlstads Universitet (främst fakulteten för teknik- och naturvetenskap) och The Paper Province har satt igång ett samverkansprojekt för fler och närmare kontakter mellan akademi och näringsliv – uppgiften är att stödja kunskapsspillovers. Universitetet har saknat kontakter med mindre företag och hade ingen person som hade i uppgift att ta hand om näringslivets frågeställningar kring kemiteknik och energi- och miljöteknik. Dittills hade det främst varit basindustrins behov av ny kompetens och kunskap som utgjort samverkanspartners. Det nya samverkansprojektet har som mål att stärka det värmländska pappers-, massa- och förpackningsteknologiklustrets position på den internationella marknaden, helst att bli ett internationellt s.k. ”cluster of Pulp and Paper”, genom ökad samverkan med de innovativa små- och medelstora företag.

Universitetets medverkan sker genom kontant medfinansiering. När universitetspersonal utför uppdrag eller lägger tid i projektet tidsredovisas detta till ekonomiavdelningen som sedan fakturerar samverkansprojektet/The Paper Province för denna kostnad. Universitetspersonalens tid växlas upp med finansiering från strukturfondsfinansieringen. Om det inte kommer att finnas tillräckligt med uppdrag för universitetspersonalen skall de arbeta med uppsökande verksamhet. Under 2012 drar t.o.m. kampanjen ”På jakt efter nya infallsvinklar – Låna en professor för en dag!” igång där företag kommer få möjlighet att få en expert att se på verksamheten med nya ögon. Övriga aktiviteter som kan inrymmas i universitetets medverkan kan vara medverkan i runda bordssamtal, laboratorietester i mindre skala, verifiering och test av nya metoder, tolkning av resultat, examensarbeten, projektfinansieringsansökningar, kontaktskapande och medverka vid studiebesök. Genom denna samverkan får mindre företag, som inte har egna forsknings- och utvecklingsavdelningar kontakt med forskare och vetenskaplig kunskap. Företagen får en kunskapsinjektion som snabbar på innovationsprocesser och genererar nya projekt i samarbete för universitetet. Även större företag involveras när man ser en möjlig växteffekt. Det är de större företagens behov som i slutänden spiller över till de mindre företagen och driver på utvecklingen.

Stöd till vardagsinnovationer

I slutrapporten från programmet Mellersta Norrland (2011:36) framhåller vikten av att programmen inte bara har till mål att stödja nya innovativa växande företag. Följeforskarna menar att programmen särskilt i Mellersta Norrland gjort stor, för att inte säga mycket stor nytta, när det gäller ”vardagsinnovationer” i traditionella storföretag. ”Tyngdpunkten ligger i insatser för att utveckla branscher och verksamheter som är etablerade inom regionen och/eller där universitetet har en stark forskning. Det gäller områden som t ex skogen, cleantech, alternativ energi samt idrott, upplevelser och turism. ... ca 90 % av strukturfondsmedlen går till etablerade branscher, verksamheter

och forskningsområden ... lejonparten av insatserna, ca 65 %, hittills gått till effektivisering av befintliga verksamheter och företag, medan 35 % avser att utveckla ny teknik och näringsliv att samarbeta med och föra ut forskningsresultaten till.”

Slutsats 9

En nionde slutsats verkar vara att förvånansvärt stora resurser går till ”vardagsinnovationer” i etablerade företag med tanke på de övergripande målen i den nationella strategin att programmen ska stödja snabbväxande innovativa företag.

Men stöd till vardagsinnovationer är inte nödvändigtvis fel i ljuset av de övergripande målen för sammanhållningspolitiken. Möjligheten till stöd till vardagsinnovationer har många gånger avgörande betydelse för att storföretag väljer att stanna kvar och utvecklas i de regioner där de en gång i tiden startades (Brulin och Svensson 2011: 191). Man måste också vara medveten om att resultaten från dessa vardagsinnovationer många gånger går på tvärs mot strukturfondernas mål om att bidra till ökad sysselsättning på kort sikt (vilket är en kärnindikator för framgång liksom start av nya företag). I själva verket innebär vardagsinnovationer rationaliseringar som oftast innebär minskad sysselsättning, åtminstone på kort sikt. Däremot är vardagsrationaliseringar nödvändiga om det ska finnas några jobb på lång sikt!

I slutrapporten från programmet Mellersta Norrland (2011:39) argumenterar man för att ett skäl till att innovationsprojekten har sin tyngdpunkt i de tidiga skederna av innovationsprocessen, dvs. att ta fram ny kunskap genom forsknings- och utvecklingsinsatser kan vara att de stora företagen vill lägga beslag på kunskapen som tas fram (vilket skulle vara mot statsstödreglerna). De etablerade stora företagen ”vill genomgående att strukturfondsprojekten koncentrerar sig på att ta fram ny kunskap/nya lösningar. Kunskaper som de deltagande företagen i sin tur sedan tar hand om och använder som bas för att utveckla sin produktion och sina produkter/tjänster. Konsekvensen av detta blir att de steg i innovationsprocessen där forskningsresultaten kommersialiseras ofta ligger utanför strukturfondsprojekten och att därmed resultaten av dessa steg inte kommer att tillgodoräknas programmet.” M.a.o. finns det inneboende drivkrafter som gör att strukturfondsprojekten – som egentligen är till för att stödja innovationsprocesserna i de senare skederna – snarare används till kunskapsgenerering i tidigare skeden, kunskaper som sedan kommersialiseras av etablerade företag och som i viss mån skulle kunna betraktas som ett dolt företagsstöd.

”Performance-oriented implementation” och satsningar i senare skeden av innovationsprocesserna!

En ”performance-oriented implementation” som det argumenteras för i femte sammanhållningsrapporten (*Investera i Europas framtid*, november 2010) förutsätter att strukturfondernas uppdrag i relation till andra EU-program och nationella program tydliggörs. En ”perfor-

mance-oriented implementation” borde rimligtvis handla om att uppgiften att stödja strukturomvandling genom innovationer förtydligas. Som tidigare har beskrivits så har de regionala strukturfondsprogrammen på olika sätt bidragit till att den regionala innovationskapaciteten har stärkts. Det innebär också, vilket OECD framhöll i sin Territorial review Sweden 2010, att innovationslogiken generellt sett har stärkts i Sverige på bekostnad av forskningslogiken. I det här avseendet har, menar OECD, satsningen på förstärkt innovationslogik genom de regionala strukturfondsprogrammen i de glest befolkade regionerna även påverkat centrala universitet och högskolor i Sverige. Detta kanske är sammanhållningspolitiken största effekt när det gäller innovation och tillväxt för landet som helhet.

En ”performance-oriented implementation” har fokus på ett flexibelt genomförande utifrån det övergripande målet om ökad konkurrenskraft och tillväxt i hela Europa. Enligt programföljeforskningen bör fokus mot förbättrad regional innovationsförmåga stärkas om det övergripande målet ska nås. Entreprenörskapsfrämjande och kompetensutveckling bör bedrivas som delinsatser inom innovationsprojekten. Förutsättningen är en programlogik som säkrar tydlighet vad gäller mål, urvalskriterier, organisation och erfarenhetsåterföring/utvärdering vad gäller stöd till innovation i innovationsprocessernas senare skede. Därmed skulle också skillnaderna mellan strukturfonderna och forskningsprogrammen klargöras. Man skulle få strukturfondsprogram som styrs av innovationslogik och forskningsprogram som styrs av forskningslogik.

Slutsats 10

En tionde slutsats är att en ”performance-oriented implementation” i linje med femte sammanhållningsrapporten borde handla om hur strukturfondsprojekten ger stöd i senare skeden i innovationsprocesserna, när produkter, tjänster och processer kan leda till kommersiella genombrott.

De största ägarna till innovationsprojekt är universitet och högskolor. Det finns ingen entydig kunskap om hur innovationsstödjande program och projekt ska organiseras men vem som äger projekten är viktigt. Innovation handlar om annat än universitetsforskning, innovationslogiken är en annan än forskningslogiken. Innovationslogiken handlar om hur man skapar och underhåller kunskapsspillovers. Det har Region Skåne tagit fasta på. Region Skåne menar att det kanske är högst 20-procent av innovationerna som har sin grund i vetenskaplig kunskap och forskningsresultat. Denna siffra verkar, menar man, t.o.m. vara i avtagande eftersom forskningen mer och mer styr mot ”hög”-vetenskapliga mål (Brulin 1998) som vetenskapliga artiklar, forskaranställningar eller rena katedralbyggen som ESS i Lund.

Region Skåne har därför gjort ett strategiskt val att försöka få andra aktörer än högskolorna och universiteten att vara ägare av innovationsprojekten, regionen själv eller olika näringslivssammanslutningar i form av ideella föreningar eller aktiebolag uppmuntars ta sig an ägan-

det av s.k. innovationsplattformar. Region Skåne menar och i detta avseende får de stöd i slutrapporten från programmet Skåne Blekinge (2011: 34) om att de regionala strukturfondsprogrammen tydligare bör stödja omvandlingen av all kunskap även sådan som inte bygger på forskningsresultat eller vetenskaplig kunskap till kommersialiserbara affärsidéer, dvs. innovationer i ordets egentliga bemärkelse.

Programföljeforskarna i programmet Skåne Blekinge (2011: 34) menar att flera av projekten rymmer nära samarbeten mellan akademi och näringsliv, som i fallen med Ericsson och Astra Zeneca. ”Problemet har i de fallen varit att forskningen inte har utgjort någon garanti för verksamhetens fortsatta förankring i regionen – antingen genom att forskningen inte förmått att bidra till företagets innovations- och teknologitjänster eller genom att den lokala forskningen inte varit en tillräcklig faktor i koncernlogiskens lokaliserings- och investeringsbeslut. Man kan således konstatera att forskningsmiljöerna ur detta perspektiv inte har varit en tillräcklig faktor för att upprätthålla en dynamisk klustermiljö i en strukturell omvandlingsprocess. Nu är utmaningen att skapa en mer dynamisk forskningsmiljö och att engagera mindre företag och stimulera till utvecklingen av nya företag.”

Trots att programföljeforskarna uppmärksammat problemen med svårigheterna att skapa dynamiska regionala innovationsmiljöer utifrån forskningsanknytning är man dock tveksam till hur lyckosamt det strategiska valet visat sig vara. Man menar att Region Skånes strategiska val kan riskera att konservera näringsliv och företag i kostsamma strukturfondsfinansierade projekt istället för att slås ut. Programföljeforskarna är inte övertygade om att strukturfondsinsatserna verkligen lyckas överkomma de institutionella och strukturella hindren för innovationsstödande.

I slutrapport från programmet Skåne Blekinge (2011: 29) framhåller följeforskarna att ”plattformprojekten inte undgår den problematik alla innovationsprojekt möter, nämligen att hitta rätt i balansen mellan forskning och affär. Det finns heller ingen given punkt längs en sådan skala som en gång för alla är den rätta. Det som särskiljer plattformprojekten är att de inte syftar till att stödja utvecklingen av enskilda innovationer utan snarare till att främja utvecklingen av ett lokalt eller regionalt innovationssystem inkluderande också ett entreprenöriellt perspektiv. Syftet med detta system är att det ska leverera ’nytta’ för regionen, i form av tillväxt, utveckling, inkomster och sysselsättning.” Men även om Region Skånes strategi inte är oproblematisk utgör den trots allt ett försök att experimentera med nya former för projektägande för att verkligen stödja innovationslogiken.

Programföljeforskarna belyser på olika sätt att sambandet mellan forskning och innovation är mycket mångfacetterat. Det är ingalunda så att forskning ofta leder till eller ens syftar till i en innovation. Det händer men får betraktas som rent undantag. Innovationslogiken handlar däremot om kunskap som kommer till användning dvs. blir

nyttiggjord. Uppgiften för strukturfonderna är att stödja innovationslogiken, forskningsprogrammen däremot utformas efter forskningslogiken. Strukturfondsprogrammen ska däremot finansiera projekt som präglas av samhällets och näringslivets behov och som bygger på samverkan med företagen.

Slutsats 11

Elfte slutsatsen är att de största ägarna av innovationsprojekten är högskolor och universitet. I vetenskapssamhället dominerar forskningslogiken. Det skulle antagligen behövas mer experimenterande med alternativt ägande av strukturfondsprojekten för att ytterligare stärka innovationslogiken.

Kluster och inkubatorer för att skapa kunskapsspillovers

Enligt den nationella strategin (2007:12) måste ”forskningen i högre utsträckning resultera i företagande och arbetstillfällen. De små och medelstora företagen är särskilt viktiga i detta avseende. Det handlar inte minst om att organisera innovativa miljöer så att de, exempelvis i form av ett kluster, kan synliggöras och exponeras för nationella och internationella intressenter.” Kritiken mot program för innovationssystem har gett upphov till mer fokuserade offentliga satsningar för ökad innovationsförmåga, bl.a. på kluster och inkubatorer. I vår alltmer globaliserade och kunskapsorienterade värld tenderar företag och organisationer att på olika sätt (framför allt geografiskt) försöka komma närmare varandra för att uppnå konkurrensfördelar genom kunskapsspillover – bl.a. genom utbyte av erfarenheter och kompetens. Detta fenomen brukar kallas för samverkan i kluster. Många av klustren har en bakgrund i regionala branscher och storföretag.

Exempelvis Fiber Optic Valley i Norra Mellansverige har sitt ursprung ibland annat Ericssons kabeltillverkning i Hudiksvall. Future Position X:s utveckling kan härledas till exempelvis Lantmäteriverkets verksamhet i Gävle.

I den tematiska rapporten *Kluster* (Tillväxtverket 2010: info 0155) diskuteras olika klustersatsningar. Kända och ofta studerade kluster är Silicon Valley, finansklustret i centrala London, the Paper Province i Värmland samt bioteknikklustret i Malmö och Köpenhamnsregionen. I Sverige finns en rad mindre kluster. De flesta av dessa ingår i olika offentliga program för att få stöd för att kunna växa och utvecklas. Olika studier visar att kluster är någonting positivt i bemärkelsen att de adderar värden både för de inblandade aktörerna och för ekonomin i stort – exempelvis genom inlärning och kunskapsuppbyggnad, synergieffekter i samverkan, skalekonomifördelar, sociala relationer och nätverk, informationsflöden och uppbyggnad av infrastruktur. Kluster framstår i de här studierna som mer dynamiska och flexibla än innovationssystem. Sölvell (2009) menar att kluster är en annorlunda modell för att skapa kunskapsspillover, men att de ständigt måste förändras.

Olika utvärderingar visar att utmärkande för företag i kluster är att de investerar mer i forskning och utveckling. Kunskapsspillovers i form av samarbeten och gemensamma aktiviteter inom klustren möjliggör

exportsatsningar, förbättrade möjligheter till samverkan i olika satsningar, exponering på mässor liksom ökade möjligheter till kompetensutveckling m.m. Men även om det finns positiva utvärderingar finns det även flera studier som ifrågasätter kluster- och inkubatorsatsningarna. Uppenbarligen utgör de ingen enkel kungsväg mot framgång.

I flera av slutrapporterna varnar programföljeforskarna för att det i de treåriga projekten finns en risk att man allt för snabbt förväntar sig resultat som ska bidra till långsiktiga effekter i form av ökad innovationsförmåga och regional tillväxt. Följeforskarna menar att programmen har och kan ha stor effekt om de drivs uthålligt, samt bidrar till att små- och medelstora företag knyts närmare forskning, utbildning och andra offentliga verksamheter. Satsningar på kluster och inkubatorer kan ha stora positiva effekter på den regionala innovationskapaciteten. Men ledtiderna är långa, institutionella förutsättningar som relationen mellan forsknings- och innovationslogiken ska påverkas, överraskningar och slump spelar stor roll för framgången. Därför måste en förståelse för uthållighet i sådana projekt- och programinsatser föreligga om resultat och effekter ska uppnås.

Vid sidan av program för kluster har insatser för att stödja företagskuvöser, inkubatorer och teknikparker eller science parks blivit vanligt förekommande satsningar för att bidra till kunskapsspillover i forskningsmiljöer och för att nya kunskapsbaserade företag ska utvecklas. En företagsinkubator är designad för att stödja en entreprenör i dennes utveckling av affärskunnande i en miljö som främjar företagsutveckling. Även om inkubatorer varierar i omfattning angående erbjuden assistans finns det några allmänna beståndsdelar som normalt ingår i en inkubators koncept. Generellt stödjer en inkubator unga företag genom att förbereda och utveckla entreprenörens förmåga att driva företag samt genom att fungera som guide till extern finansiering. Inkubatorn syftar ofta till att utveckla nya starka företag som genererar nya idéer och ny teknologi. Stödet till inkubatorn kan bidra till att skapa nya jobb och verka som en grund för företag som befinner sig i branscher med hög tillväxt, vilket i framtiden förväntas generera arbetstillfällen och välfärd. Vinnova lanserade 2002 ett särskilt nationellt inkubatorprogram och har i ett par studier särskilt fokuserat på utvecklingen av inkubatorföretag (Vinnova rapport VR 2005:02 och VR 2006:06). På detta område har vi en viss kunskap, men vi vet betydligt mindre om olika sätt att etablera, utveckla och upprätthålla en främjande inkubatorverksamhet, trots att erfarenheterna pekar på stora kunskapsbrister på detta område.

I Tematisk rapport från strukturfondsarbetet. Inkubatorer. (Tillväxtverket 2010: Info 015) framhåller man att olika studier visar att en mindre del av teknikparkerna med tillhörande inkubatorer är framgångsrika och dessutom misslyckas många ofta med att stödja innovation, entreprenörskap och regional utveckling Inkubatorer. Att inkubatorer inte lyckas leva upp till förväntningarna kan i sin tur bero

på hur verksamheten leds och är organiserad. Problemet är att det finns få studier som fokuserar på ägarskap, ledning och utveckling av inkubatorer. De studier som finns inom området i dag fokuserar endast på universitetsrelaterade inkubatorer, dvs. inkubatorer som riktar sig till teknikbaserade företag eller på utvecklingen av de företag som finns i inkubatorer.

Egentligen finns det två olika typer av inkubatorer i Sverige – universitetsrelaterade inkubatorer som är mer specialiserade och icke universitetsrelaterade inkubatorer som är mer generella. Olika inkubatorer riktar sig följaktligen mot olika målgrupper, erbjuder olika verksamhetsstöd och kräver olika typer av kompetenser och resurser för att kunna stödja nya företag i deras startprocesser. Olikheterna mellan inkubatorerna resulterar också i att de gynnas av olika framgångsfaktorer.

De utvärderingar som har gjorts av de regionala strukturfondsprogrammets insatser visar att det finns ett antal allmänna framgångsfaktorer – så som långsiktig finansiering, inträdeskriterier för den tänkta målgruppen samt ett högt engagemang och erfarenhet av företagsamhet hos personalen. Därutöver finns specifika framgångsfaktorer för de olika inkubatorverksamheterna. De universitetsrelaterade inkubatorerna måste till exempel ha personlig kompetens inom det fokuserade området, tillgång till specialutrustning och så kallad såddfinansiering (stödpengar i ett tidigt skede) samt en bra relation med ett universitet som är positivt inställt till och engagerat i kommersialisering. För de icke universitetsrelaterade inkubatorerna är ett brett nätverk och en generell affärsutvecklingskompetens hos personalen viktiga faktorer för att kunna stödja många olika typer av företag.

Slutsats 12

En tolfte slutsats är att man inte kan förvänta sig snabba resultat och säkra effekter av satsningarna på kluster och inkubatorer. Satsningarna kan vara omvandlande mot ökad innovationskapacitet och konkurrenskraft men de kan också riskera att konservera näringsliv som borde slås ut. Satsningarna bör göras utifrån de specifika förutsättningar som föreligger och utgå från att det krävs uthållighet för att nå effekter.

Tillgänglighet genom bättre trafik- och IT-infrastruktur

För att uppnå regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning är ökad tillgänglighet något som bör eftersträvas. I den nationella strategin lyfts regionförstoring och ett utvecklat informations-samhälle som särskilt viktiga insatsområden. I utvärderingen av infrastruktursatsningarna "EU:s regionala utvecklingsfond som finansierar infrastruktur i Sverige" (Rapport 0113) analyseras om insatserna som gjorts ligger i linje med den nationella strategins huvudsakliga målsättning om konkurrenskraft och regional tillväxt.

Bestående nytta genom helhetstänkande

Riktlinjerna i den nationella strategin ger utrymme för regionala tolkningar och anpassningar. De operativa programmen innehåller ganska allmänna beskrivningar om förutsättningar för regionförstoring. Trots det menar utvärderarna att nyttan av infrastrukturprojekten är bestående, både i de regioner som har fått stora resurser och i regioner som Stockholm där tillskotten till de ordinarie investeringsbudgeterna är helt marginella. Strukturfondspengarna har i många fall inneburit ett avsevärt tillskott till den ordinarie infrastrukturplaneringen, främst i de nordliga regionerna. Där har de lett till att fler angelägna regionala insatser har kunnat förverkligas. Samtidigt noterar utvärderarna att även en mindre tilldelning kan ha mycket stor strategisk betydelse, t.ex. för utvecklad samverkan, öppna för gemensamt agerande, medföra förbättrat kunskapsunderlag, belysa långsiktiga effekter av olika åtgärder, fungera som "träningläger" i regionfrågan etc.

Däremot menar utvärderarna att det är svårt att utläsa den förväntade sammanfattade nyttan av de olika projekten. Man menar att det saknas etablerade modeller för att bedöma de samlade dynamiska effekterna av strukturfondsprojekt. Kravet på additionalitet har respekterats och på ett rimligt sätt säkras. Det har emellanåt varit svårt att förstå hur projekten sitter ihop med den övriga infrastrukturplaneringen. Arbetet med insatsområdet tillgänglighet bör i högre utsträckning utgå från ett helhetstänkande och integreras med ordinarie infrastruktur- och samhällsplanering.

De regionala strukturfondspartnerskapen har haft en mer begränsad roll än vad regionförbund och kommuner m.fl. har i samband med ordinarie planering. Partnerskapen har inte varit med i det löpande arbetet på ett aktivt sätt. För mycket tid går åt till formaliafrågor och

uppföljning av projekt. Det går ut över möjligheterna att utveckla och styra projektens innehåll så att dessa samlat kunnat bidra till att förverkliga den nationella strategins mål om ökad regional konkurrenskraft, tillväxt och regionförstoring. Det finns ett behov att utveckla modeller för att fånga infrastrukturprojektens utväxlingseffekter för näringslivet, på arbetspendling etc. Även IT-infrastrukturprojektens effekter på konkurrenskraft och näringslivsutveckling bör belysas tydligare. Dessa kan inte bara eller främst få handla om att lägga kabel utan måste också ta i beaktande och stödja användningen av investeringen i större utsträckning.

Storregionala berättelser och fyrstegsmodellen

Utvärderarna slutsats är att infrastruktursatsningar i nationella riktlinjerna för strukturfonderna eller liknande i framtiden tydligare bör markera att inriktningen i första hand ska vara att uppnå effektivare utnyttjande av dagens infrastruktur och inte att investera i ny vid sidan av den ordinarie planeringen. Med utgångspunkt i ett helhets-tänkande bör det regionala programarbetet sedan ta fram ”storregionala berättelser”. Därigenom kan insatserna genom strukturfonderna koordineras med ordinarie infrastrukturplanering samt regional och kommunal planering. På så sätt går det att lättare utläsa vilka väsentliga insatser som återstår att göra när den ordinarie planeringen genomförts.

Särskilt bör man se på den så kallade ”fyrstegsprincipen” i strukturfondsarbetet. Innan medel avsätts för mindre eller större investeringsprojekt, steg 3- och 4-åtgärder, bör alltid undersökas om transportefterfrågan och transportsätt kan lösas på andra sätt eller genom ett effektivare utnyttjande av befintlig infrastruktur, d.v.s. steg 1- och 2-åtgärder. Sådana åtgärder fångas normalt inte upp i den ordinarie planeringen, vilket öppnar för användning av strukturfondsmedel för sådana upplägg. I det sammanhanget kan även övervägas att pröva ”innovativa” insatser. Samverkan bör ske med Trafikverket och vid behov även berörda trafikhuvudmän och transportörer i detta sorteringsarbete för att dels överblicka de totala insatserna i relation till de transportbehov som uppskattats och dels stärka helhetsgreppet. Att på detta sätt först fokusera på lämpliga steg 1- och 2-insatser, dvs åtgärdstyper som mycket sparsamt finansieras via den ordinarie planeringen, bör samtidigt vara en arbetsgång som stärker möjligheterna att respektera additionalitetsprincipen i strukturfondsarbetet.

Utvärderarna menar att förslag om att dra ner på infrastruktursatsningar i den kommande programperioden ytterligare påkallar stor restriktivitet när det gäller användning av medlen för investeringar, dvs. steg 3- och 4-åtgärder. De understryker att större möda bör läggas på att med utgångspunkt från en utvecklad regional berättelse lyfta fram strategiska steg 1- och 2-åtgärder samt utredningsverksamhet, där det blir ännu viktigare att överväga hur befintlig infrastruktur inklusive fibernät kan utnyttjas effektivare och mer innovativt. Dessa

slutsatser bör spela stor roll när det gäller att positionera sig inför den nya programperioden.

Vidare framhåller man att om det inte finns några formella hinder bör det övervägas om även den nationella nivån kan få ta del av särskilda strukturfondsmedel. Trafikverket bör vara en viktig samarbetspartner vid uppläggning av strukturfondarbetet för att skapa helhetstänkandet och koordineringen med den ordinarie planeringen. Ju mer strukturfondsarbetet kommer att handla om storregionala utredningar och projekt desto viktigare blir det också att det finns en aktiv nationell partner som definierar, konkretiserar och parerar de nationella intressena med de regionala i projekten.

Slutsats 13

Slutsats tretton, insatsområde tillgänglighet: Infrastrukturmedlen i strukturfonderna bör främst satsas på steg 1 och 2 i fyrstegsmodellen, dvs. innovativa lösningar som inte kräver investeringar i broar och vägar, hamnar och terminaler. Steg 1 och 2 handlar om insatser som minskar trafikefterfrågan och förbättrar utnyttjandet av befintlig infrastruktur. Utrymmet för sådana lösningar är begränsat i ordinarie planering. Satsningarna på IT-infrastruktur bör kombineras med åtgärder för att dessa ska komma i affärsmässig användning och bidra till regional konkurrenskraft.

Attraktiva regioner

Den nationella strategin (2011:13) pekar på betydelsen av naturmiljöer, kultur och kulturarv. Sådana miljöer har fått en ökad betydelse även för regioners innovativa utveckling och konkurrenskraft. ”Det är även viktigt att bredda näringslivsbasen bl.a. genom att tillvarata naturmiljöer, kultur och kulturarv i utvecklingen av innovativa miljöer. Attraktiva livsmiljöer skapar förutsättningar för regional konkurrenskraft och sysselsättning. Utveckling av naturmiljöer, kultur och kulturarv bidrar till en regions utveckling och attraktivitet. Det bidrar också till den livsmiljö som är nödvändig för att invånarna i en region skall kunna bo, arbeta och må bra i sin närmiljö.”

I rapporten *Ökat Entreprenörskap och utvecklat företagande genom kultur-, kulturarvs- och idrottsprojekt. Ett lärandeperspektiv på förutsättningarna att bidra till regional utveckling och sysselsättning genom stöd från Strukturfondsprogrammen och Landsbygdsprogrammet* (Tillväxtverket 2009: Rapport 0038) studerades insatser för regional attraktivitet i ett tidigt skede av programperioden. Kultur, kulturarv och idrott spelar en större roll för regional utveckling och tillväxt än vad många velat göra gällande. Regeringens prioriteringar i den nationella strategin har hjälpt upp kultursektorns betydelse för utveckling och tillväxt i kombination med draghjälp från finansieringen från Socialfonden, de regionala strukturfondsprogrammen och från Landsbygdsprogrammet. Relativt sett stora satsningar gjordes inom kultur- och kulturarvsområdet förra programperioden. Mot förväntade dryga 2 % under strukturfondsperioden 2000–2006 blev utfallet för kultur- och kulturarvsrelaterade projekt mångdubbelt mer – närmare 10 % i de regionala strukturfondsprogrammen.

Projekten bidrar till sysselsättningskapande. Men merparten av de studerade projekten skulle kunna bidra till att målen nås i högre utsträckning men då måste kraven i initierings-, prioriterings- och genomförandefaserna klargöras. Även om ett brukar- och tillväxtperspektiv i kultur och kulturarvsprojekt börja växa fram bör detta göras än tydligare. Kultur, kulturarv och idrott har ett egenvärde men inom strukturfonderna ska dessa verksamheter fungera som katalysatorer för andra tillväxt- och jobbskapande processer. Inom kulturområdet har det av tradition funnits en viss skepsis till att samverka med kommersiella intressen – men detta har stegvis börjat luckras upp. Idrottsprojekten handlar inte så mycket om idrott i sig utan de handlar snarare om hur idrotten – genom evenemang och tävlingar och den stora

folkrörelse som idrottsrörelsen är – kan vara med och bidra till regional attraktivitet, sysselsättning och i förlängningen tillväxt. I rapporten framhålls att många av projekten känns igen. De har varit med i annan tappning tidigare programperioder.

Slutsats 14 *Den fjortonde slutsatsen är att man skulle kunna få ut mer av projekt riktade mot kultur-, kulturarvs- och idrottsområdena. Det behövs tydligare krav på hur dessa ska nå målen vad gäller entreprenörskap, attraktivitet och jobbskapande. Högre krav bör ställas på planer, aktiviteter och samarbeten som verkligen leder mot målet om ökad regional konkurrenskraft.*

Insatser för storstadsutveckling

”Regeringen, anser enligt den nationella strategin (2007:27), att det är centralt att skapa goda och hållbara tillväxtförutsättningar för storstäderna och storstadsregionerna. Storstadsfrågorna bör tydligare placeras i ett regionalt sammanhang och bli integrerade delar av det regionala utvecklingsarbetet och de regionala utvecklingsstrategierna. Det skapar förutsättningar för en helhetssyn på storstädernas utmaningar och möjligheter. Att utnyttja den potential och de synergier som kan uppstå genom en god samverkan mellan storstadsregionerna, dess omland och övriga Sverige är betydelsefullt. Tillväxtmålet inom den nationella storstadspolitiken sammanfaller i vissa avseenden med målet för den regionala utvecklingspolitiken.” I den nationella strategin (2007:28) framhålls att särskilda insatser i storstadsregionerna även bör omfatta att stärka internationellt konkurrenskraftiga innovationssystem och kluster; främja lokala utvecklingsinsatser i utanförskapsområden; främja en ökad integration samt stimulera samverkan och erfarenhetsutbyte med andra storstäder i Sverige och internationellt.

Följeforskarna som har genomfört en vetenskaplig studie av storstadsinsatserna menar att det är tveksamt om projekten lyckats med den första och den sista punkten, medan de flesta av projekten arbetar med att främja lokala utvecklingsinsatser och integration. Följeforskarna har sett flera exempel på projekt som tagit innovativa grepp. Projekten bidrar till en positiv utveckling på stadsdelnivå, men om man tittar med ett ”hela staden-perspektiv” kan projekten dock knappast sägas ha någon bäring på de stora och svåra frågorna om ökad segregation och ökade socioekonomiska klyftor. Det finns ett stort behov att organisera för mer av lärande och samverkan mellan projekten för att utveckla kunskap om interventioner som ger hållbara effekter, och det behövs mer av externt stöd för att få till stånd ett sådant lärande. Inom ramen för följeforskarnas studie har därför arrangerats lärtillfällen där projekt från de tre storstadsregionerna har sammanförts för att diskutera utmaningar och möjligheter.

Möjlighetsskapande projekt

Följeforskarna pekar på att det skett en övergång från problemdefinierande mot mer potential- eller möjlighetsskapande projekt. Fokus ligger på nya jobb och företag, men om insatserna ska leda till hållbar förändring behöver de problem, utmaningar, brister etc. som man vill angripa relateras till de potentialer – positiva eller negativa – som

mest påverkar sakernas tillstånd. Underliggande mekanismer, som gjort vissa delar av staden attraktiva och andra till problemområden, behöver synliggöras. Men det är svårt att fullt ut ha ett potentialorienterat förhållningssätt utan att tvingas gå in på de stora strukturella frågorna, menar följeforskarna.

Följeforskarna framhåller att projekten innehåller en kombination av traditionella inslag som företagsrådgivning och etableringsfrågor och mer otraditionella inslag som att främja konst, kultur och attraktivitet i ett mer långsiktigt tillväxtperspektiv. Det sistnämnda, menar man, kan skapa nya förutsättningar för tillväxt genom att identiteten och självkänslan i en stadsdel stärks. Lusten att bo, konsumera, arbeta och starta företag i stadsdelen ökar när självkänslan stärks och man bygger ett socialt och kulturellt kapital. Projekten är ibland inbäddade i sammanhang där det redan finns en positiv utvecklingsdynamik, vilket i sig är en framgångsfaktor. Sådana projekt fångar ”uppvindar” som förstärks ytterligare. Projektet gör det möjligt att göra mer, snabbare och med större fokusering.

Olika inriktning på tillväxtinsatserna

När följeforskarna gick igenom projektbeskrivningarna för samtliga 28 storstadsprojekt våren 2011 visade det sig att 22 innehöll en satsning på entreprenörskap och nyföretagande, vilket kan kallas engångstillväxt (levebrödsföretag). Satsningar på vinstdriven tillväxt, d.v.s. aktiviteter som syftar till att få företag att växa och anställa fler eller få företag att etablera sig i området, fanns i 14 projekt. I 24 av de 28 projektbeskrivningarna förekom satsningar på behovsdriven tillväxt, vilket innebär att den offentliga och/eller ideella sektorn investerar i projektet utifrån identifierade behov. Det kan exempelvis gälla fysisk infrastruktur, utemiljöer eller lokaler, eller olika typer av verksamheter som startas och drivs.

Följeforskarna bedömer det som tveksamt om de vanligt förekommande satsningarna på nyföretagande innebär en klok prioritering. Den sociala sammanhållningen behöver uppmärksammas på sina egna villkor. Tillväxt är också avhängigt aktiviteter utanför marknaden, t.ex. att människor engagerar sig ideellt. Med ett ensidigt fokus på tillväxt och nya jobb i ett kortsiktigt perspektiv finns en risk att man inte ser behoven av andra insatser som skapar förutsättningar för lokal och regional utvecklingsdynamik. Endast en mindre del av de nya företagen överlever och en ännu mindre del ger företagaren full försörjning. Givet de resurser som åtgår för rådgivning och hjälp för att starta företag bör man fråga sig om motsvarande resurser kan göra större nytta som stöd till befintliga företag med ambitioner att växa. När nyföretagssatsningar ändå sker är det en fördel om insatserna kopplas till innovativa inslag i projekten, som exempelvis handlingar om ett stärkt socialt och kulturellt kapital, eller utvecklingskraft som finns exempelvis i föreningar med en gemensam vision och ett gemensamt mål.

Slutsats 15 *En femtonde slutsats är att storstadsprojekten inom de regionala strukturfondsprogrammen inneburit en övergång från problemdefinierande till möjlighets- och potentialsskapande insatser. Ensidiga satsningar på exempelvis nyföretagande riskerar dock att vara förspillda eftersom allt för få av företagen verkar ha överlevnadskraft eller skapa försörjning. Mer av insatserna bör göras mot växande företag. Förutsättningarna för tillväxt kan förbättras genom att utveckla attraktivitet samt socialt och kulturellt kapital. Framför allt har man i genomförandet av storstadsinsatserna missat att leva upp till kravet i den nationella strategin om kunskapsbildning som ”stimulerar samverkan och erfarenhetsutbyte med andra storstäder i Sverige och internationellt”.*

Horisontella kriterier

Enligt den nationella strategin (2007:39) ska ”särskilt fokus ges jämställdhet mellan kvinnor och män, integration och mångfald samt en bättre miljö. Jämställdhet mellan kvinnor och män skall främjas på alla nivåer, vid utarbetande och genomförande av strukturfondsprogram och projekt både genom representation och genom att dessa perspektiv genomsyrar strukturfondsarbetet. I fråga om integration och mångfald skall också minoriteternas intressen och inflytande tillgodoses. Det skall framgå i strukturfondsprogrammen vilken betydelse dessa frågor har i de olika insatsområdena samt hur de skall beaktas i programmets genomförande. Dessutom skall tillgänglighet för personer med funktionshinder även beaktas under genomförandet.”

I alla åtta regionala strukturfondsprogram framhålls att de i genomförande ska beakta de tre dimensionerna i hållbar utveckling; d.v.s. såväl de ekonomiska, som de sociala och miljömässiga aspekterna. Fokus ska enligt programmen vara på jämställdhet mellan kvinnor och män, integration och mångfald, förbättrad miljö samt folkhälsa vilket är ett fjärde kriterium i programområdet Östra Mellansverige. Tanken är att programgenomförandet och samtliga projekt ska genomsyras av dessa kriterier så att de blir en stimulans för tillväxt och regional konkurrenskraft. För att tillförsäkra att kriterierna finns med i genomförandets olika faser och blir en naturlig del i projektens arbete ska i programgenomförandet kontinuerligt utvecklas informationsmaterial, utbildningsinsatser, anvisningar osv. I ansökan ska projektägaren ange vilka konsekvenser som projektet har för respektive kriterium.

De horisontella kriterierna ska enligt den nationella strategin medverka till att miljö, jämställdhet och integration blir hävstänger för hållbar tillväxt och regional konkurrenskraft. Följeforskningen visar att de tre utvalda horisontella kriterierna knappast använts för att bidra till olika tillväxt- och konkurrenskraftsskapande processer, trots att det är meningen. Däremot har de använts för att skapa lika möjligheter och att motverka diskriminering. Kritik har riktats från ledamöter av Övervakningskommittéerna att tillgänglighetskriteriet inte har getts samma dignitet som de tre förstnämnda, särskilt med tanke på vilken betydelse tillgänglighet har för att få med människor med funktionsnedsättning i tillväxtskapande processer. Det har inte heller utvärderats på samma sätt som de tre förstnämnda.

I slutrapporten från programmet Övre Norrland (2011:39) fångas problemen med att få gehör för de horisontella kriterierna i genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen. De horisontella kriterierna ska enligt programmet medverka till att miljö, jämställdhet och mångfald/integration ger stöd för ökad – och uthållig – tillväxt i regionen. De horisontella kriterierna har knappast använts som medel för att främja tillväxten i regionen, trots att det varit avsikten. Däremot har de använts för att motverka diskriminering och lika möjligheter. Följeforskarnas rekommendationer inför det fortsatta programgenomförandet är därför att man bör utnyttja de horisontella kriterierna för att främja regionens tillväxt. Man bör utbilda såväl företag och organisationer och ansvariga för programmet och projektägare och medfinansierare hur de horisontella kriterierna kan integreras i affärs- och verksamhetsutvecklingen. I de återstående utlysningarna prioritera projekt som har kriterierna som en del i affärs- och verksamhetsutvecklingen, liksom satsningar inriktade mot nyföretagande och företagsutveckling för utrikes födda.

I slutrapporten från programmet Övre Norrland (2011:53) framhålls att inom *jämställdhetsområdet* arbetar projekten mer aktivt med frågor om lika behandling, rättigheter och möjligheter bl.a. kvinnors representation i projekt och deras ledning liksom som deltagare. Inom nyföretagar- och entreprenörskapsområdet använder sig projekten av eller utvecklar metoder för att få fler kvinnor att bli företagare. De få insatser som görs inom *mångfald och integration* är uteslutande mot utrikes födda bl.a. eftersom programmet har prioriterat den målgruppen. Syftet med insatserna för utrikes födda är att bättre utnyttja de kunskaper och erfarenheter dessa personer har. De projekt som riktar sig mot den målgruppen arbetar främst med att främja nyföretagande där utrikes födda förekommer som målgrupp. Någon generell förändring har inte skett av hur kriteriet används. Detta eftersom projekt och projektägare har svårt att se mervärdet av att använda mångfald och integration som verktyg i verksamhets- och affärsutveckling.

Följeforskarna konstaterar att projekten i programgenomförandet när det gäller de horisontella kriterierna i första hand arbetar med att leva upp till lagstiftningens krav. Att projekten inte har integrerat de horisontella kriterierna i affärs- och verksamhetsutvecklingen och därmed inte heller i tillväxtarbetet beror i hög grad på bristande kunskaper bland dem som initierar projekt om vikten av hur det går till att använda jämställdhet, hållbar miljömässig utveckling och utrikesfödda som medel i tillväxtarbetet. Lika möjligheter och hållbar utveckling är värden i sig själva men för regioner som Övre Norrland är exempelvis kompetensbrist avgörande hinder för ökad regional konkurrenskraft. Uppgiften är då att med hjälp av strukturfondsmedel se hur man på innovativa sätt kan få fram efterfrågad kompetens genom ett mer jämställt arbetsliv och integration av utrikes födda.

Hållbar utveckling

I rapporten *Hållbar utveckling* (Tillväxtverket 2010: Info 0156) utvärderas miljöaspekten inom samtliga åtta strukturfondsprogram. Ungefär en fjärdedel av den totala projektstocken kan karaktäriseras som miljöprojekt. Ägandet av miljöprojekt skiljer sig inte nämnvärt från övriga projekt. En marginell överrepresentation noteras för universitet och högskolor medan en viss underrepresentativitet märktes för statliga aktörer. Miljöprojekten var av fyra slag; projekt där de miljöförbättrande inslagen är direkta och utgör en stor del av projektet; projekt där inslagen är indirekta men utgör en stor del av projektet; projekt där inslagen är direkta men utgör en liten del av projektet; projekt där inslagen både är indirekta och utgör en mindre del i projektet.

Slutsatsen i rapporten är att insikterna om att miljömässigt hållbar produktion och utveckling är en konkurrenskraftshöjande börjar sprida sig. Projekt som strävar mot miljömässigt hållbar utveckling betraktas numera som rena tillväxt- och konkurrenskraftshöjande projekt. Men mer går att göra för att en sådan koppling ska få fullt genomslag. Flera aktörer måste ta ansvar för att det ska bli verklighet, särskilt statliga myndigheter och regionala utvecklingsaktörer som initierar nya projekt. Den största påverkan kan ske innan ansökan kommer in. Vidare konstaterar följeforskarna att det saknas vägar för att säkerställa att de kunskaper som genereras i projekten når regionala utvecklingsaktörer som initierar nya projekt och myndigheter inom området vilket är en förutsättning för lärande och återföring in i ny projektverksamhet.

Jämställdhet

I rapporten *Jämställdhet* (Tillväxtverket 2010: Info 0154) är den övergripande frågeställningen i vilken utsträckning som de regionala strukturfondsprogrammen har inneburit en framflyttad position för jämställdhet. Forskarna menar att om projekten inte resulterar i bestående effekter riskeras en återgång till utgångsläget när projektet avslutas. Man har särskilt velat belysa skillnaden mellan förra programperioden och nuvarande framförallt avseende övergången från mindre till stora strategiska projekt, övergången från många åtgärder till tre insatsområden samt övergången från utvärdering i efterhand till följeforskning, s.k. on going evaluation.

Det finns en större medvetenhet om jämställdhetskriteriet och programmen innehåller relevanta problembeskrivningar över den egna regionens befolkningssituation, könsuppdelningen av arbetsmarknaden, hinder i tillväxtarbetet utifrån genus etc. Men jämställdhetsmålen är i allt för hög utsträckning av kvantitativ karaktär. De dynamiska effekterna saknas medvetenhet om. Detta hämmar utvecklingen av mer kreativa åtgärder för innovativa och långsiktiga insatser på jämställdhetsområdet som verkligen gynnar den regionala utvecklingen, inte minst i regioner med negativ befolkningsutveckling.

Ett intressant resultat i rapporten är att jämställdhetsambitionen uppvisar en u-kurva i förhållande till projektens storlek. Stora projekt har i större utsträckning än små projekt jämställdhetsmål. Men de allra största har det i mycket liten grad och ligger på samma låga nivå som de minsta projekten. Projekt som direkt syftar till jämställdhet återfinns däremot i de mellanstora projekten. Ett annat utmärkande drag med nuvarande programperiod som också skiljer sig från den förra är att man ändå integrerar jämställdhetsfrågan i programmet i sin helhet till skillnad från tidigare då det fanns möjlighet att avdela frågan till speciella insatser. En tredje skillnad mot tidigare programperioder är övergången från att utvärdera i efterhand till kontinuerlig följeforskning och lärande. Följeforskningen ska vara processtödjande och bidra till de övergripande målen om tillväxt och konkurrenskraft nås. Men detta har inte tagits tillvara i någon nämnvärd utsträckning. Av 123 projekt med följeforskning har endast 15 uppgett att de blivit ifrågasatta eller påverkade av följeforskaren när det gäller jämställdhetsfrågor.

Forskarnas slutsatser är att jämställdhet som dynamisk kraft behöver uppmärksammas mer och synliggöras av följeforskare, handläggare, förvaltande myndighet men även i offentlig debatt och lärande från programgenomförandet. Slentrianmässiga frågor och checklistor ger intryck av att jämställdhetsarbetet inte drivs med engagemang. Det måste finnas en ökad tydlighet insatserna hur den regionala tillväxten är beroende av ökad jämställdhet. Det är problematiskt att kunskapen om detta lyser med sin frånvaro på olika nivåer.

Programperioden 2007–2013 innebär framflyttade positioner vad gäller jämställdhet och regional tillväxt men inte i den utsträckning man kunde förvänta sig med tanke på ambitionerna i den nationella strategin. Det föreligger hinder strukturell karaktär som inte enskilda projekt kan rätta till utan mer övergripande insatser måste till. Fortfarande fattas det sista ledet för att implementera projektresultaten i reguljära verksamheter och i det regionala utvecklingsarbetet. Resultaten måste efterfrågas av någon. Vem vill egentligen veta? Vem vill förvalta de vunna erfarenheterna? Vem eller vilka är beredd att bedriva fortsatt strukturpåverkande arbete? Dessa frågor måste besvaras redan i planeringen av programgenomförandet inte minst nästa programperiod.

Integration och mångfald

Professor Roger Andersson skriver i "Skapandet av svenskglea områden. Integration, mångfald, tillväxt – goda exempel på verktyg och metoder i det regionala tillväxtarbetet" (Nutek 2007:27) att "Om drygt tio år kommer mellan en fjärdedel och en tredjedel av den arbetsföra befolkningen att ha utländsk bakgrund. Den s.k. integrationsfrågan borde därmed vara den allra mest centrala aspekten av de regionala tillväxtprogram som nu utformas i dialog mellan näringsdepartementet och länen. Alltför litet tyder på att så är fallet. Integrationsfrågorna

förefaller att i huvudsak hanteras av skol-, social- och kulturpolitiker medan integrationsfrågorna inom närings- och regionpolitiken – i den mån den existerar – inte engagerar särskilt många. Om regeringens mål om 80 procents förvärvsfrekvens skall kunna nås i till exempel Malmö kommun måste 30 000 av de 40 000 nya jobb som krävs gå till personer med utländsk bakgrund. Detta ger en bild av en utmaning som det svenska samhället står inför.”

Tyvär visar följeforskningen av integrations- och mångfaldskriteriet att medvetenheten om ovanstående fakta inte genomsyrat programgenomförandet under innevarande programperiod. Trots att det finns såväl utarbetade metoder och goda projektexempel att lära av är integration och mångfald det kriterium som programmen och projekten haft svårast att integrera i tillväxtarbetet och genomföra adekvata insatser för att främja. Följeforskningen av hur integrationskriteriet har påverkat genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen konstaterar att det finns brister i kartläggningen och analysen av vad integration kan innebära för tillväxt, konkurrenskraft och kompetensförsörjning. Integrationsperspektivet har ofta lagts till i efterhand utan att kopplas till de övergripande målen för programmen eller ens projekten. Kopplingen mellan problembeskrivningar och åtgärder är ofta ofullkomlig och det finns många gånger stora brister i förståelsen av hur integrationsåtgärder kan bidra till att avgörande tillväxthinder överkoms (Rundqvist och Andersson 2009: 254-257).

I rapporten *Integration* (Tillväxtverket 2010: Info 0153) lyfter följeforskarna särskilt fram att det brister i kunskap kring integrationsfrågornas betydelse för tillväxt och konkurrenskraft bland regionala utvecklingsaktörer som initierar projekt, i programgenomförandet och bland ansvariga myndigheter. Det saknas även kunskap om vart projekten kan vända sig för råd och stöd i dessa frågor. Personalens arbetssituation möjliggör inte den utvecklande dialog med ansökare som krävs för kvalitet i projekten i detta avseende. Vidare råder delade meningar om hur mycket av beredningshandläggarnas yrkesroll som består av att vara ”förändringsagenter”. Integration och mångfaldsguiden, som vid studiens genomförande var alldeles ny, hade inte prövats i någon större omfattning varför man inte kunde uttala sig om dess inverkan på fortsatta arbetet med dessa frågor. En intressant iakttagelse i sammanhanget är att alla projekt hade valt att beskriva sig i andra ordalag, än som integrationsprojekt, eftersom denna klassificering enligt författarna, kunde förknippas med negativa associationer och upplevas som ytterligare stigmatiserande i de områden de verkar i.

Följeforskarna anger tre skäl för att integrations- och mångfaldsperspektivet är viktigt i EU:s program: tillväxt, rättvisa och demokrati. Näringspolitiken i Sverige har under en följd av år kretsat kring entreprenörskap och olika former av stimulansåtgärder för att starta nya företag. Företag som drivs av personer med utlandsfödda föräldrar har haft svårare att överleva och utvecklas. Det beror på att flera före-

tag startas av invandrare, men också på att de får mindre stöd. Andelen invånare med utländsk bakgrund är så stor att den totala tillväxten på ett avgörande sätt påverkas om denna grupp inte ges samma möjligheter som övriga grupper när det gäller innovation och nyföretagande. Ändå har frågan om integration och mångfald svårt att få genomslag i programgenomförandet.

Inte heller i de 12 riskkapitalfondsprojekten lyckas man trots uttalade ambitioner finna, fånga och främja företagare med utländsk bakgrund. Brulin och Asplings (2010: 305-306) beskriver att ”vår slutsats är att många projekt sannolikt lättare skulle finna, fånga och främja invandrarföretagare om de i ökad utsträckning verkade indirekt via olika etniska nätverk och dess företrädare. Kanske skulle kontakter med sådana nätverk underlättas om IFS/Almi och liknande organisationer valde att etablera sig i invandraritäta områden som Rinkeby, Rosengård, Hjällbo osv. Men en sådan ansats förutsätter också att medel och resurser i tillräcklig omfattning avsätts och ställs till förfogande till sådana etniska nätverk, så att de kan fullgöra dessa uppgifter på uppdrag av projektägarna. Ett sätt att preventivt motverka att orealistiska och förskönande mål om integration anges i projektsökningarna är att ställa krav på att projektägarna skall avsätta medel för att infria dessa i förhållande till de horisontella mål de anger.”

Slutsats 16

En sextonde slutsats från följeforskning av de horisontella kriterierna är att jämställdhet och integration inte har fungerat som hävstänger för att nå det övergripande målet om konkurrenskraft trots att bristen på kompetens är ett avgörande hinder för tillväxt i flera av programområdena/regionerna. Regler och förordningar följs men förståelsen för de dynamiska effekterna av dessa kriterier saknas. Däremot satsas på miljömässigt hållbar utveckling för att nå målet. Genom att exempelvis koppla nationella program, myndigheter och insatser som exempelvis Företagare med utländsk bakgrund tydligare till genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen skulle en ökad förståelse för kriteriernas betydelse för tillväxt och konkurrenskraft kunna uppnås.

Lärande utvärdering genom följeforskning

Den nationella strategin (2007:48) är tydlig med att ”det övergripande målet med den utvärdering och uppföljning som genomförs är att bidra till kvaliteten och lärandet. Därför är det viktigt att i denna programperiod göra ytterligare ansträngningar för att bättre tillvarata utvärderingsprocessen och utvärderingarnas resultat, exempelvis genom att använda nya metoder. Det är angeläget att berörda parter, ägare och bärare av program och strategier, även är de som behandlar utvärderings- och uppföljningsresultaten och bidrar till förbättrade program och strategier för ökad måluppfyllelse. Det är viktigt att dra lärdomar av både framgångar och misslyckanden.”

I alla de åtta operativa programmen som styr genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen 2007–2013 anges följeforskning som utvärderingsansats. Tanken med följeforskningsansatsen är att lämna den traditionella – ofta allt för sent framtagna halvårsutvärderingen – till förmån för en framtung *lärande utvärdering genom följeforskning*. I de operativa programmen vill man se erfarenhetsåterföring och kunskapsbildning som stödjer genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen under vägs. Följeforskningsansatsen ligger i linje med hur utvärderingstänkandet har förändrats de senaste decennierna. Den främste amerikanske experten inom utvärdering Michael Quinn Patton (2011) diskuterar i sin senaste bok *Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use* hur ett modernt utvecklingsstödande utvärderingsarbete bör bedrivas. Den diskussionen ligger helt i linje med den lärande utvärderings- och följeforskningsansats som anvisats programperioden 2007–2013.

Den uttalade ambitionen från dåvarande Nutek inför den nya programperioden 2007–2013 var att den skulle präglas av fortlöpande utvärdering och lärande. Med hjälp av fortlöpande utvärdering och kunskapsbildning skulle strukturfonderna bidra till förändring, förbättring och förstärkning av den regionala tillväxtpolitiken och i samsättningsskapandet. Myndigheten skulle se till att resurser togs fram för att även genomförandet av de åtta regionala strukturfondsprogrammen – inte bara Socialfondsprogrammet som centralt har avsatt stora resurser för lärande och strategisk påverkan i samarbete med bl.a. universitet och högskolor – skulle ta sig an uppgiften med erfarenhetsåterföring och kunskapsbildning.

Det har legat på Tillväxtverkets utvecklingsenhet (Nuteks dåvarande analysenhet) att tolka följeforskningen utifrån uppdragets beskrivning i de operativa programmen. Denna tolkning utmynnade i åtta (likadana) utvärderingsplaner som antogs av de tre Övervakningskommittéerna i början av programperioden, 2008. Vidare har uppgiften varit att ta fram vägledande dokument för de olika följeforskningsinsatserna och operativt genomföra dessa liksom att sammanfatta och syntetisera rapporteringen. Utgångspunkten för framtagningen av det vägledande dokumentet *Nytta med följeforskning* var dessutom den starka kritik mot genomförandet av strukturfonderna i de tidigare programperioderna, som olika myndigheter och aktörer – ITPS/Tillväxtanalys, Statskontoret, Riksrevisionen, forskarsamhället m.fl. – fört fram. M.a.o. ambitionerna från myndigheten att med hjälp av kritisk konstruktiv följeforskning bidra till ständiga förbättringar samt lärande för förändring, förbättring och förstärkning av den regionala tillväxtpolitiken var mycket stora.

Följeforskning av genomförandeorganisationen

Utvärderingen av genomförandeorganisationen har i linje med kraven från regeringskansliet gjorts i samverkan mellan de regionala strukturfondsprogrammen och Socialfonden. Sweco Eurofutures fick 2008 uppdraget att utvärdera de bägge genomförandeorganisationerna. Deras slutsats är att bägge fonderna skapat system för ”lärande utvärdering genom följeforskning”. De menar dock att det fortfarande saknas en fungerande utvärderings- och lärkultur. Den underlagsrapport till Statskontoret som även Sweco Eurofutures gjorde kring organisationen av programgenomförandet visar att i nuvarande programperiod har programkontoren, programcheferna och programstödet mer eller mindre drunknat i administration och regeltolkning. Kraven på granskning, kontroll och rapportering i projekten har, menar man, ryckt undan grunden för huvuduppgiften för den förvaltande myndigheten, nämligen att ge stöd och erfarenhetsåterföring i programgenomförandet. De långtgående kraven på detaljkontroll har gjort programgenomförandet ängsligt och ineffektivt. Lärandet och kunskapsåterföring liksom utvecklingsstödet i genomförandet av de åtta programmen hamnar på undantag. Regelmässan som ytterst går ut på att säkra kvalitet och effektivitet i genomförandet blir i själva verket ett hinder för att organisationen ska kunna ägna sig åt dessa uppgifter.

Sweco Eurofutures framhåller att stora steg framåt har tagits denna programperiod för att säkra ett genomförande som bygger på gjorda erfarenheter och upparbetade kunskaper. Grunden för ett bra genomförande är förutom en tydlig projekt- och programlogik fortlöpande återföring och lärande från genomförda insatser. Lärandeuppdraget har tagits på allvar. Men även om lärsystemet har realiserats har det inte ännu satt avtryck i en konsekvent utvärderings- och lärandekultur.

Slutsats 17 *Slutsats sjutton* är att ett system för följeforskning och lärande skapats men en fungerande utvärderings- och lärkultur saknas! En sådan är en förutsättning för att kunna arbeta med s.k. smart specialisering, vilket, enligt Kommissionen, bör känneteckna nästa programperiod.

Finns kvalitetssäkrade processer för initiering, prioritering och genomförande av projekt?

Följeforskning av genomförande organisationen har betat av fyra problemområden; initiala konflikter och hinder i den nya organisationen; ärendehantering; urvalskriterierna och för det fjärde systemen för kvalitetssäkring, utvärdering och lärande. Dessutom har Sweco Eurofutures tagit fram underlag för den genomgång av den förvaltande myndigheten som Statskontoret gjorde våren 2011. I de senare rapporterna har Sweco Eurofutures pekat på problem som bör åtgärdas i programperioden 2014+. Det handlar bl.a. om allt för överlastade och otydliga urvalskriterier. Man pekar på att mängden urvalskriterier inte ökar beslutsfokusering utan faktiskt minskar den. Att vilja allt innebär att man inte tydliggör vad man verkligen avser göra, vilka målen är och vägen att nå dem.

Sweco Eurofutures menar att det finns ett feltänk i programutformningen, ett feltänk som grundar sig i en alltför svag förståelse för att ett effektivt programgenomförande kräver en tydlig programlogik. Vidare framhåller man att lärande utvärdering genom följeforskning bör innebära att nya projekt initieras utifrån tidigare erfarenheter, prioriteringar görs utifrån jämförelser av olika projekt och att genomförandet fortlöpande förbättras genom följeforskningen i de stora strategiska projekten. Programgenomförandet, de regionala utvecklingsaktörerna och de regionala strukturfondspartnerskapen har dock inte än nått så långt i kvalitetssäkring av genomförandet.

Det är svårt att ändra inarbetade vanor. Betydligt mer ansträngningar behövs för att lärsystemet verkligen ska bli en fungerande kultur för återföring och lärande på alla nivåer på ett sätt som man borde förvänta sig i genomförandet av mycket kostsamma program. När det gäller fortlöpande utvärdering har kraven skärpts på följeforskning i stora strategiska projekt. Men det finns ingen "magic bullet" som kan fyras av för att man ska få kunskap hur insatserna har lyckats. Utvärderingar av insatserna måste göras på flera nivåer och med olika ansatser. Sweco Eurofutures framhåller att det ibland funnits "pengar som sökt projekt", snarare än det omvända vilket är grunden för meningsfullt programgenomförande.

Att det generellt i de 27 medlemsstaterna finns problem i urvalsprocesserna bekräftas i den studie Ramböll (2012) gjort för Kommissionen *Comparative study of the project selection process applied in Cohesion Policy Programmes 2007–2013 in a number of member states*. En jämförelse med de slutsatser som dras i den rapporten utifrån urval av projekt i 14 operativa program i sex medlemsstater tyder dock inte på att urval av projekt skulle göras på ett sämre sätt i Sverige, tvärtom.

I Sverige finns en tydlig koppling till de regionala utvecklingsstrategierna, ett regionalt politiskt inflytande i prioriteringarna samt system för utvärdering och lärande. Jan-Evert Nilsson (2011: 4) menar i en expertutvärdering av det svenska genomförandet att ”Sweden has an ambitious evaluation programme as regards the programmes and projects co-financed by ERDF. On-going evaluations have been carried out in the period 2008–2010 for each of the 8 programmes and for a number of larger or strategic projects. On-going evaluations are undertaken for all projects which are larger than EUR 1 million. The focus in these evaluations is on the implementation process and the aim is to obtain the empirical basis for making new choices in order to increase the chances of attaining the goals set. This process of adjustment requires ability to learn among programme managers and the flexibility to address lessons learned.” Problemet i Sverige är att upparbetade kunskaper och gjorda erfarenheter inte utnyttjas systematiskt. Följeforskningen borde rapporteras mer pedagogiskt och kommunikativt. I flera av de andra medlemsstaterna verkar man emellertid knappast ens vara framme vid skapandet av system för fortlöpande utvärdering och lärande.

Mer slimmade program i Strukturfonderna 2014+ innebär rimligtvis att programgenomförandet måste ske så effektivt som möjligt. Det måste vara enkelt att söka, ärendehantering i förvaltande myndighet liksom prioriteringsarbetet i de regionala strukturfondspartnerskapen måste gå snabbt, utan onödiga hinder. Än viktigare är kanske att informationsinsatserna från regionala utvecklingsaktörer så att fler känner sig kallade att söka och äga projekt görs bättre. Strukturfonderna har, enligt Sweco Eurofutures, haft en tendens att bli en verksamhet för de närmast sörjande, de som kan regelverken och står ut med de byråkratiska processerna. Dessutom har offentliga aktörer ett stort försteg eftersom projektägande innebär att man måste ligga ute med stora finansiella resurser. Något som rimligtvis bör ändras så att mer överraskande aktörskonstellationer kan uppstå.

Slutsats 18

Slutsats arton, initiering, prioritering och genomförande av projekt görs fortfarande inte utifrån upparbetade kunskaper och gjorda erfarenheter! Genomförandet präglas av ad hoc hantering och användning av ”tyst kunskap”, mindre av systematisk prövning av projekten mot ”best practice”, ”world-class” o.s.v.

Uppföljnings- och indikatorssystemet

I alla slutrapporter från programföljeforskningen framhålls att det är stora problem i indikator och uppföljningssystemet. Indikator och uppföljningssystemet bidrar genom dess fokusering på i första hand aktivitets- och i andra hand resultatindikatorer att inte programgenomförandet styr mot de övergripande effektmålen, regional tillväxt, konkurrenskraft och framväxten av ”riktiga jobb”. Kärnindikatorerna, nya jobb och företag, har inte definierats utförligt. I alla rapporterna framhålls bristen i tillförlitligheten i siffrorna. De brister såväl vad gäller reliabilitet som validitet.

Enligt slutrapporten från Stockholmsprogrammet (2011:27) läggs oproportionerligt stora resurser på att visa eller snarar bevisa att så och så många företag har skapats, företag som antagligen inte är något annat än en F-skattsedel med ett organisationsnummer, knappast ett levande företag med omsättning. Följeforskarna drar följande slutsats: ”Den höga måluppfyllelsen gällande nya företag beror till allra största del på projektet Entreprenör Stockholm. Totalt hade 94 procent av det rapporterade utfallet skapats via projektet. Detta ligger i linje med programmets strategi att kraftsamla resurserna till en stor satsning på bred näringslivsutveckling och entreprenörskap. Huruvida projektets inrapporterade resultat är tillförlitligt eller inte blir en grundfråga för hela programmet. Av denna anledning har det inom både program och projekt lagts ner betydande resurser på att kvalitetssäkra det rapporterade resultatet. Projektet har bland annat anlitat revisionsföretaget KPMG för att granska kvaliteten på de inrapporterade indikatorerna hos en av projektets leverantörer. Deras bedömning är att tillförlitligheten i de rapporterade indikatorerna i huvudsak är god, men att det inte sker någon uppföljning av det inrapporterade utfallet med Bolagsverket.” Kunskapen om det är verkliga företag som skapas finns m.a.o. inte.

I slutrapporten från Stockholmsprogrammet (2011: 44-45) pekar följeforskarna på att problematiken ingalunda är ny: ”Ända sedan de första halvtidsutvärderingarna av strukturfondsprogram i Sverige 1996, har utvärderarens uppgift varit att bland annat utifrån så kallade indikatorer uttala sig om kvaliteten i programmets genomförande. Tanken är på många sätt god. Indikatorer skapar en möjlighet att på aggregerad nivå följa utvecklingen i komplexa program. Utmaningen ligger i att utforma indikatorer som ger en rättvisande bild av insatsernas prestationer i förhållande till deras olika karaktär och mål. Ofta sker också en sammanblandning mellan kvantitativa mål och indikatorer. De kvantitativa målen om nya företag och nya arbetstillfällen ses som indikatorer som beskriver utvecklingen i det enskilda projektet. Som vi har kunnat konstatera är både många projekt och deltagare tveksamma till insatserna möjligheter att på kort sikt generera nya företag och ökad sysselsättning. Av denna anledning fungerar dessa variabler mycket dåligt som indikatorer på ett enskilt projekts utveckling.”

Programföljeforskarna menar att alla bör vara medvetna om att resultaten i strukturfonderna måste fångas med en betydligt bredare palett än uppföljnings- och indikatorsystemet. All redovisning av resultat borde därför följas av en brasklapp om att programmen ytterst har, i linje med Lissabon- och nationell strategi, som mål att förändra, förbättra och förstärka den regionala tillväxtpolitiken, innovationsarbetet och jobb-skapandet. I slutrapporten från Stockholmsprogrammet (2011:45) menar man att det finns ”fog att föra en diskussion hur uppföljningssystemet inom fonden fungerar. Som situationen är idag så påverkas även utvärderingsarbetet av korta tidshorisonter. Projektföljeforskarna är exempelvis bara aktiva så länge som projekten finns.

De har i princip inga möjligheter att långsiktigt följa vilka effekter på tillväxten som insatserna har. I praktiken innebär detta att betydande delar av de mål som har satts upp för insatserna inte kommer att utvärderas och inte heller att beskrivas. Detta betyder emellertid inte att resultaten saknar betydelse för utvecklingen i de regioner där insatserna har genomförts.”

Dödviktsproblematiken är ytterligare en problematik som borde kontrolleras för. Mycket av vad som skapas genom strukturfonderna skulle ha uppstått ändå, utan genomförandeorganisationer, tusentals projekt mm. Denna s.k. dödvikt i programgenomförandet är inte något som diskuteras i särskild hög utsträckning men som framhålls i några av slutrapporterna från programföljeforskningen.

Vidare har kritiken mot Kommissionens metautvärderingar vad gäller programmets bidrag till långsiktigt uthållig tillväxt i form av nya jobb och företag varit skarp (Tharschys 2011). I dessa kontrollerar man inte för undanträngningseffekter och dödvikt i de uppnådda resultat som redovisas, vidare är tillförlitligheten i mätningarna låg (både vad gäller reliabilitet och validitet). Strukturfonderna innebär att resurser samlas in för att fördelas i nya former. Denna omfördelning äger rum över skattesystemet och innebär att resurser genom strukturfonderna trängs undan. En ärlig redovisning av vad som skapas genom strukturfonderna borde, vilket Daniel Tarschy (2011) har framhållit, ange nettosiffror där det kontrolleras för undanträngningseffekten.

Slutsats 19

Slutsats nitton är att bristerna är stora i EU:s uppföljnings- och indikatorsystem. Reliabiliteten är många gånger låg, problemen i validiteten i indikatorerna är stora – är de verkligen indikatorer på det som de utger sig för att indikera? Dödviktsproblematik och rena logiska fel i indikator- och uppföljningssystemen gör att det blir svårt att säga om dessa verkligen hjälper till att styra mot de övergripande målen eller snarar stjälper ett resurseffektivt genomförande mot ökad regional konkurrenskraft (vilket drabbar det svenska genomförandet som är av mer kvalitativ art)?

Mot ett resurseffektivt genomförande?

I EU:s strategi för Europe 2020 trycker man på att strukturfondernas framgång i nästa programperiod är avhängigt förmågan till s.k. smart specialisering. Genom smart specialisering ska dubbelarbete, bristande synergier, likartade projekt etc. undvikas. Enligt Sweco Eurofutures liksom flera av programföljeforskarna tyder mycket i nuvarande programperiod på ett ineffektivt genomförande i detta avseende denna programperiod. Det finns otaliga exempel på likartade projekt i olika programområden, projekt som har litet eller obefintligt samarbete och lärande av varandra. Möjligheterna till gemensamma projekt mellan exempelvis regionalfonds- och Socialfondsprojekt har inte tillvaratagits i någon större utsträckning. Samarbetsprojekt mellan Socialfonden och de regionala strukturfondsprogrammen är mycket få

trots att samlokaliseringen regionalt skulle bidra till att skapa sådana gemensamma projekt med delfinansiering från respektive fond.

Enligt den nationella strategin (2007:43) ska också de territoriella programmen bygga på, samspela med, samt förstärka lokala, regionala, nationella och europeiska måldokument och utvecklingsplaner som finns i programområdena. Både de gränsöverskridande programmen och programmen för regional konkurrenskraft och sysselsättning ska tydligt stödja ökad sysselsättning och konkurrenskraft i regionerna, och således är synergieffekter mellan dessa program avgörande för uppfyllandet av målsättningarna i Lissabonstrategin. Mycket lite tyder på det har gått att skapa sådana synergieffekter denna programperiod utan de olika strukturfondsprogrammen verkar i hög utsträckning bedrivas i egna ”stuprör”.

I den nationella strategin (2007:42) framhålls att det ”sjunde ramprogrammet för forskning, utveckling och demonstration (FP7), samt ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP), tillsammans med strukturfonderna kan utgöra viktiga och kraftfulla instrument i EU:s strategi att nå Lissabonmålen för ökad konkurrenskraft. Avsikten är att dessa gemenskapsinstrument skall vara kompletterande och ömsesidigt förstärkande. Samordnade nationella och regionala insatser inom programmen är därför av stor vikt för att nå hävstångseffekt, särskilt inom innovation och entreprenörskap, t.ex. i regionala kluster. Synergier torde effektivt kunna nås genom att de två myndigheterna med starkast engagemang i de tre instrumenten samverkar, dvs. Vinnova och Nutek (nu Tillväxtverket).”

Här återstår mycket att göra när det gäller att skapa kopplingar mellan forskningsprogrammen och strukturfondsprogrammen, exempelvis bör uppgifterna förtydligas. Mycket tyder på att det i realiteten bedrivs en hel del forskning på strukturfondsmedel inom bl.a. insatsområdet regionala innovationsmiljöer. Alltför lite av forskningsresultat och vetenskaplig kunskap framtagen i forskningsprogrammet förs över till strukturfonderna för att vidareförädlas mot innovationer. Den fulla hävstångseffekten är inte tillvaratagen.

Samverkan mellan de bägge ansvariga myndigheterna skulle kunna bli bättre om man förtydligade vilka uppgifter man har – för Vinnovas del att se till att det blir innovationer av vetenskaplig kunskap och forskningsresultat, för Tillväxtverket underlätta all det övriga innovationsarbete som sker lokalt och regionalt samt nationell. Uppgiften för strukturfonderna är att bidra till att innovationsarbetet i stort stöds och faller ut i förbättrad regional konkurrenskraft och ökad tillväxt. Lejonparten (säkert över 80 procent av innovationsarbetet) sker bortanför akademi och vetenskapssamhälle. Tydliga roller i detta avseende skulle kunna underlätta samverkan för den gemensamma uppgiften, strukturomvandling mot ett innovativare Sverige.

Även brobyggandet mellan strukturfonderna och EU:s eller nationella forskningsprogram verkar vara lågt trots tanken på att man i struk-

turfondsprojekt ska främja innovationsarbete i nära samverkan med näringslivet. Samtidigt ska man slussa problem och idéer som lämpar sig för forskning vidare till högskolor och universitet. Det finns mål om att de regionala strukturfondsprogrammen ska påverka det regionala innovationsarbetet så att Sverige som helhet blir duktigare på att hämta hem resurser från EU:s olika forskningsprogram som ramprogrammen. Inget tyder på strukturfondsprojekten verkligen har bedrivits på ett sätt som har underlättat för sådana aktörskonstellationer, ansökningar och hemtagningen av sådana forskningsprojekt.

Slutsats 20

En tjugonde slutsats är att ett effektivare genomförande kräver smart specialisering; färre likartade projekt; mer samarbete mellan projekt; tydligare brobyggande mellan strukturfondsprogrammen – de regionala strukturfondsprogrammen, Socialfonden och de territoriella programmen – samt forskningsprogrammen (särskilt om makroregioner som strategin för Östersjöregionen ska genomföras).

Tre sammanfattande slutsatser om sammanhållningspolitiken programperioden 2007–2013

Strukturfonderna är det avgörande verktyget för genomförandet av EU:s mål är förutom den inre marknaden. Frågan i utvärderingen och följeforskningen programperioden 2007–2013 har varit om de regionala strukturfondsprogrammen verkligen bidrar till innovation och entreprenörskap så att tillväxten i EU:s 27 medlemsländer summerar till att EU globalt blir den konkurrenskraftigaste regionen. Det här är egentligen väldigt "enkel matematik" som inte bara gäller för regioner utan vilket företag som helst som försöker omvandla kunskap till innovationer.

I boken *Knowledge Integration & Innovation. Critical Challenges Facing International Technology-based Firms* (Berggren et al 2011: 282) framhåller författarna svårigheten att verkligen få innovationsprojekt att arbeta så att dessa faller ut i efterfrågade problemlösningar och innovationer. Några enkla uppföljningar, indikatorer eller andra lättframkomliga vägar förutom kritisk konstruktivt analysarbete och ett öppet förhållningssätt föreligger inte, varken för regioner eller i stora företag: "Projects should be viewed as permeable entities rather than closed systems. Project leaders may wish to allow inventors to be part of several different types of groups and projects and encourage them to engage in a broader web of goal-directed, but not formally planned creative activities, where these individuals can come up with new solutions to difficult problems. Managers should create possibilities for key individuals to participate in the entire innovation process, from idea generation to customer launch, involving dialogue with people in related fields, such as manufacturing, service, and sales. This may seem easy on the face of it, but in many organizations it may entail a complex balancing act between formal project structures, process-mapping and time-based controls, and less formal practices, driven by curious, creative, and collaborative individuals." Denna enkla matematik pekar även programförforskarna på. De framhåller att ett effektivt programgenomförande måste innebära att man redan vid beredning av projekt värderar om projektet har potential att växa i den regionala mylla där sådden görs.

Kombinera bottom-up med top-down

I Europa 2020-strategin uttrycks EU:s mål som smart, hållbar och inkluderande tillväxt. Smart tillväxt innebär rimligtvis även smart specialisering mellan regioner. Ett resurseffektivt genomförande kan

inte bara utgå från regionala ambitioner utan kräver nationell och europeisk samordning. Alla kan inte göra allt, förutsättningarna för regionerna att lära av varandra och förstå vad man själva är bäst på bör rimligtvis förbättras.

Jan-Evert Nilsson (2011:24) menar i expertutvärderingen av det svenska genomförandet att "One major challenge is to combine the top-down approach expressed in the EU strategic guidelines and the national strategy with a bottom-up approach in order to include support of innovative initiatives in the regions." Uppgiften för nationella myndigheter bör vara att i dialog med regionerna stödja regionala innovations-, tillväxt- och sysselsättningsinsatser som är bäst i ljuset av helheten, de samlade insatserna inom sammanhållningspolitiken. Att kombinera regionala insatser med nationella och europeiska är nödvändigt om dubbelarbete, likartade projekt och konkurrerande satsningar ska undvikas. Framgångsrika regioner är regioner som *själva vill* mäta sig med och lära av andra!

Slutsats 21 *Den tjugoförsta slutsatsen är att genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen måste kombinera "bottom-up"-strategin med "top-down" styrning om genomförandet ska bidra till att Europa växer och blir konkurrenskraftigt. Framgångsrika regioner är regioner som själva vill mäta sig med och lära av andra!*

Entreprenöriella universitet, största effekten

Frågan är emellertid om investeringar i regional innovationskraft verkligen faller ut i konkurrenskraft och tillväxt, regionalt, nationellt eller på EU-nivå? Forskarna Richard Shearmur och Nicolas Bonnet (2011) menar i artikeln 'Does local technological innovation lead to local development? A policy perspective' att lokala investeringar i innovation i varje fall inte med nödvändighet faller ut i lokal tillväxt. Forskarna menar att deras resultat visar att lokal utveckling inte med nödvändighet kan härledas till lokal innovationsförmåga. Det verkar, enligt forskarna, snarare vara andra faktorer som lokal jordmån – branschbredd, tillgång till marknader och näringslivsstruktur som är avgörande för regioners ekonomiska utveckling.

Det verkar endast vara i de befolkningsmässigt största regionerna, d.v.s. storstadsregioner, som det går att se en logisk kedja mellan investeringar i innovationskraft och nya jobb, företag och tillväxt. Orsaken är att dessa har den jordmån som krävs för att omvandla innovationssatsningar till ekonomisk utveckling. Investeringar i innovationskapacitet i regioner som saknar jordmån riskerar att så på hälleberget. Om en region eller ort vill utvecklas så är investeringar i innovationskraft en förutsättning. Men innovationsinitiativen måste utformas så att de kan tas om hand och föras in i ett näringsliv som kan göra affärer av dem. Regional innovationspolitik som strukturfonderna stödjer får inte förväxlas med regional tillväxtpolitik. Innovationspolitiken syftar till att skapa förutsättningar för företag att skapa nya produkter och tjänster. Den regionala tillväxtpolitiken syf-

tar till att se till nya jobb och inkomster som dessa produkter och tjänster genererar kommer regionens invånare till gagn. Om det saknas strategier för att omvandla innovationssatsningar till tillväxt riskerar dessa leda till besvikelser och strategiska felsatsningar.

Universitet och högskolor har blivit nyckelaktörer i genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen. De regionala strukturfondsprogrammen tycks vara ett av de viktigaste verktygen i omvandlingen av universiteten och högskolorna. En ökad innovations- och entreprenörskapsfokusering hos dessa är målet med insatserna för regionala innovationsmiljöer. De stora satsningarna på regionala innovationsmiljöer går uttryckligen ut på att öka kunskapsspillover mellan forskning och företag. Projekten går inte i första hand ut på att skapa innovationer av forskningsresultat och vetenskaplig kunskap utan är öppna för stöd till alla former av lärande och samverkan mellan akademi och näringsliv – gemensamma laboratorier, inkubatorer och teknikparker, studentarbeten och examensjobb i samverkan med näringslivet osv. Det handlar med andra ord om satsningar som kan omvandla traditionella universitet och högskolor i grunden.

I OECD:s Territorial review Sweden 2010 (2010: 132) visar man att Sverige har skiftat fokus i den regionala tillväxtpolitiken liksom många andra OECD länder. Det pågår ett paradigmskifte från inkomstutjämnning och bidrag till de fattigaste regionerna till strukturomvandling mot innovation och entreprenörskap inte minst av vetenskapssamhället och universiteten: "Sweden's pioneering experience and its further progress over the next few years are expected to make a significant contribution to the collective knowledge base for two cross-cutting priorities within the OECD: innovation and green growth. Further efforts to facilitate the commercialisation of research in closer collaboration with regional universities, to foster rural entrepreneurship and to use infrastructure efficiently in building critical mass will be crucial." En effekt av de regionala strukturfondsprogrammen skulle kunna bli att det "entreprenöriella universitetet" verkligen börjar ta form (Brulin och Svensson 2011: 192).

Begreppet entreprenöriella universitetet har länge varit synonymt med "kommersialisering av kunskap". Lars Bengtsson menar i rapporten Vad är entreprenöriella universitet och "best practice"? (2011:7) att "undan för undan har det entreprenöriella universitetet fått en bredare betydelse till att omfatta regionalt ledarskap och nyttiggörande av alla universitetets produkter i enlighet med senare tids breddning av perspektivet inom forskningen. Företagens motiv för att samarbeta med universiteten är mångskiftande och innefattar allt från att få access till helt nya teknologier, problemlösning, stöd vid förbättrings- och förändringsarbeten, till att rekrytera nya medarbetare. För regionen är det intressant att se nya typer av företag och branscher etableras, av såväl lärare som studenter, men kanske ännu intressantare är att de etablerade företagen utvecklas och blir mer innovativa. Detta avspeglas också i synen på hur universiteten kan bidra till regional utveckling och innovation."

DARE-projektet (Development Arena för forskning och entreprenörskap) är ett innovationsprojekt som drivs i samarbete mellan Luleå tekniska universitet och Umeå universitet under sex år. DARE-projektet illustrerar hur strukturfonderna tagit sig an uppgiften att göra universitet och högskolor i Sverige mer innovationsorienterade och entreprenöriella. Projektet går ut på att skapa möjligheter för universitetsbaserat entreprenörskap, kommersialisering av forskning och ökat samarbete med externa partners. Resultatet av projektet ska bli norrländska universitet som har väl fungerande samarbeten med näringslivet och myndighetsvärlden. Universiteten ska utmärkas av en entreprenöriell kultur. Forskningen ska i ökad utsträckning nyttiggöras i samhället genom projektet. DARE-projektet kommer att ha omsatt 156 miljoner SEK. 2010 fick inte KTH ta del av de medel som inom nyckelaktörsprojektet vid Vinnova gick till DARE-projektet. Det innebar att man på KTH, enligt rektor, bestämde sig för att man med en tiondel 15 miljoner SEK skulle visa att man kunde tio gånger så snabbt närma sig idealet om det entreprenöriella universitetet (seminarium i september 2010, se också http://www.kth.se/om/rector/rektors_tankar/2010/rektors-veckobrev-augusti-2010-1.64639). Ett projekt där man försökte lära sig av och mäta sig med sex i det här avseendet ledande europeiska universitet. En effekt så god som någon av de regionala strukturfondsprogrammen!

Slutsats 22

Den tjugoandra slutsatsen är att det svenska genomförandet visar att de regionala strukturfondsprogrammen bidrar till ett paradigmskifte i tillväxtpolitiken från bidrag och utjämning till stöd för regionalt innovations-, tillväxt- och sysselsättningskapande. Entreprenöriella universitet i Sveriges "perifera" regioner påverkar de "centrala". Det kan kanske bli den största och mest långsiktiga effekten av denna programperiod.

Projektföljeforskning i stora strategiska projekt

Övergången till stora strategiska projekt gör att kraven på kvalitets-säkring i olika skeden har höjts. Förutom att projekt som initieras ska vara kvalitetssäkrade har det ställts krav på att prioriteringar av projekt görs utifrån kunskapsunderlag som värderar projekten inte bara i ljuset av regionen behov och ambitioner utan även i ett nationellt och transnationellt perspektiv. I analysen av följeforskningen i de stora strategiska projekten Little Pieces of a large Puzzle. Sustainable change through evaluation impact (Tillväxtverket 2012: Rapport 0122, se även Brulin och Svensson 2011: 210) argumenteras för att vägen mot ett bättre programgenomförande handlar om ett aktivt projektägarskap, ett mer utvecklingsinriktat och en bättre samverkan med olika aktörer.

Aktivt ägarskap

Vanligtvis leder kritik av genomförandet av stora program och projekt att man försöker styra och kontrollera än mer. Dessvärre brukar ett ökat fokus på planering, aktiviteter, avgränsade och mätbara mål

liksom kortsiktiga resultat snarare leda till att problemen med svag långsiktig måluppfyllelse ökar än minskar. Ett väl programgenomförande bygger snarare på krävande finansiärer som kan ställa krav på tydligt aktivt ägarskap av projekten. Ägarskapet i projekt är ofta svagt eller ibland t.o.m. obefintligt. Bristen på aktivt ägarskap är ofta en följd av hur projektet har initierats, prioriterats och hur de styrs. Projekt initieras ibland av en eldsjäl, från en mellannivå i organisationen eller från staben, vilket gör att högsta ledning och linjechefer inte engagerar sig och tar ett långsiktigt ansvar. Bristande aktivt ägarskap innebär att projektet lever vid sidan av ägarorganisationen. Upparbetade resultat och genererade erfarenheter från projekt förs inte in i ägarorganisationen.

Brister i aktivt ägarskapet kan illustreras med *System Gudrunns fullskalelabb*, där projektföljeforskarna visade att den tjänsteinnovation som höll på att utvecklas – distansoberoende sjukvårdstjänster – riskerade att överhuvudtaget inte övervägas att introduceras av Blekinge Läns Landsting, d.v.s. projektägaren. Projektet har framgångsrikt utforskat hur modern teknik kan göra hälso- och sjukvården mer tillgänglig och samtidigt effektivisera och höja kvaliteten på vård och omsorg. Projektet har satt Blekinge på kartan som en intressant region när det gäller IT i vård och omsorg. Projektet är också ett exempel på påverkan från följeforskningen när det gäller aktivt ägarskap, organisation och styrning. Initialt i projektet fanns en styrgrupp som inte utövade ett aktivt projektägarskap. Detta förändrades efter kritiken från projektföljeforskarna. Styrgruppen fick en annan sammansättning och mandat, vilket hade stor inverkan på det totala resultatet av projektet och gjorde det möjligt att implementera resultat hos de deltagande organisationerna.

Samverkan

Samverkan med olika lokala och regionala aktörer utgör själva grunden för att omvandla regionala innovationsinsatser till regional tillväxt. Men tyvärr ser vi allt för ofta att denna grund för ett dynamiskt genomförande missas. Eftersom företag och näringslivet inte involveras i tillräckligt hög utsträckning förlorar man också möjligheten till direkt regional utväxling av innovationssatsningar. Samverkan är ofta ett honnörsord i utvecklingsprojekt men strider i praktiken ofta mot rådande projektlogik. Samverkan uppstår inte av sig själv, utan behöver stödjas, organiseras och krävas av krävande finansiärer.

UMIT är ett projekt initierat 2009 av Umeå universitet inom fokusområdet "Tillämpad IT". Den snabba utvecklingen av beräkningskapacitet möjliggör nya datorbaserade metoder för att lösa simuleringsproblem inom forskning och industri och samhälle och där fyller UMIT en tydlig funktion. UMIT förenar excellent grundforskning från olika vetenskapliga discipliner med innovativ och tillämpningsorienterad forskning och programvaruutveckling. Inom UMIT samlas forskare från datavetenskap, fysik, information, matematik och

tillämpad fysik. Forskningen är internationellt konkurrenskraftig med starkt stöd från bland annat Vetenskapsrådet, Stiftelsen för strategisk forskning och EU:s 7:e ramprogram.

Idén med UMIT är att det ska vara en bestående enhet och utvecklas till att bli världsledande inom sitt område. Deras utgångspunkt för att uppnå detta är genom att skapa en stark samverkan mellan nyckelaktörer inom akademien, näringslivet och regionen. UMIT Research Lab ambition är att bli en världsledande plattform för mjukvaruutveckling och locka företag som ABB, Ericson, Google och Microsoft att etablera sig i Umeå. Forskningsresultaten skapar nya möjligheter till tekniska och vetenskapliga simuleringar samt nya programvaror och tjänster för bearbetning av stora informationsmängder. Lösningar testas tillsammans med industripartners i skarpa tillämpningsprojekt. Framgångsrika lösningar avknoppas i nya produkter eller i öppen källkod tillgänglig för alla. Samarbetspartners återfinns såväl regionalt som globalt inom basindustri (gruva, mineral, skog, papper, fordon, sjöfart, kemi, miljö och energi), IT-industri – varierande från lokala mindre IT-företag till multinationella företag inom programvarubranschen och dator- och processortillverkare – samt användarområdena utbildning, design, kultur och underhållning.

Utvecklingsinriktat lärande

Många gånger är svårt att få till ett utvecklingsinriktat lärande mellan viktiga aktörer och organisationer, särskilt i stora och komplexa projekt. Återföring av erfarenheter och kunskaper sker inte i tillräcklig omfattning. Vidare saknas ofta en medvetenhet om att offentligt finansierade program och projekt har ett ansvar för att bidra till ett lärande som leder till multiplikatoreffekter. Men möjligheterna begränsas av regler, rutiner och hinder mellan projekt-, program- och systemnivån. Ledordet i den nationella strategin är lärande. I offentligt finansierade program och projekt delar alla uppgiften att bidra till ett lärande mellan aktörer som innefattar strategisk påverkan och för spridning i offentlig debatt.

Projektet *FindIT* syftar främst till att stärka konkurrenskraften hos företag som arbetar med industriell IT i Gävleborgsregionen. Ett befintligt kompetenscentrum vid teknikparken Sandbacka park: FindIT – Forum for Industrial IT-solutions – har till uppgift att stärka konkurrenskraften genom smartare och mer effektiva lösningar för affärssystem. FindIT illustrerar tydligt hur utvecklingsinriktat lärande kan uppnås genom följeforskning. Följeforskarna har bidragit till en ny förståelse för vad som är viktigt i ett långsiktigt perspektiv. Detta har bl.a. inneburit att i projektet tydligt lyfta fram frågor om effektivitet och långsiktig konkurrenskraft för de små och medelstora företagen istället för att fokusera främst på indikatorer i form av nya jobb och företag.

Projektet FindIT illustrerar hur det borde vara: den övergripande målsättningen är att bidra till konkurrenskraft i Gävleborgsregionen

genom effektivare och smartare affärssystemlösningar. Det innebär för det första att antalet anställda som jobbar med affärssystem måste minska men bli mer kompetenta. För det andra måste de 170 företag som arbetar med affärssystem i regionen antagligen halveras och uppgraderas avsevärt så att de kan samarbeta med internationella leverantörer som SAP. För det tredje måste FindIT se till att affärssystem, som tjänsteinnovation, blir ett naturligt inslag bland företagen i regionen – trots att Sandvik flyttar HK till Stockholm. Projektföljeforskningen var förutsättningen för att projektledaren kunde få förståelse för att FindIT bara genom att aktivt försäkra kärnindikatorerna nya jobb och nya företag kunde nå framgång.

Slutsats 23 *Den tjugotredje slutsatsen är att projekten mer måste karaktäriseras av aktivt ägarskap, samverkan och utvecklingsinriktat lärande om genomförandet av de regionala strukturfondsprogrammen verkligen ska bidra till regional konkurrenskraft.*

Referenser

Bengtsson, Lars 2011: *Vad är entreprenöriella universitet och "best practice"*? Stockholm: Entreprenörskapsforum.

Bergquist, Ann-Kristin, Klara Arnberg, Liselotte Eriksson och Jan Ottosson 2009: "Näringslivssamverkan som förutsättning för lärande och innovation? En studie av strukturfondsprojekt" i Lennart Svensson, Göran Brulin, Sven Jansson och Karin Sjöberg red. *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Berggren, Christian, Anna Bergek, Lars Bengtsson, Michael Hobday, and Jonas Söderlund 2011: *Knowledge Integration & Innovation. Critical Challenges Facing International Technology-based Firms*. Oxford: Oxford University Press.

Brulin, Göran 1998: *Tredje uppgiften. Högskola och omgivning i samverkan*. Stockholm: SNS Förlag

Brulin, Göran & Aspling, Lars 2010: "Finna, fånga, främja företagare med utländsk bakgrund" i Engstrand, Åsa-Karin (red.) *Möjligheternas marknad. En antologi om företagare med utländsk bakgrund*. Stockholm: Tillväxtverket.

Brulin Göran. & Svensson Lennart 2011: *Att äga, styra och utvärdera stora projekt*. Lund, Studentlitteratur.

Brulin, Göran and Lennart Svensson 2012: *Managing Sustainable Development Programmes – A Learning Approach to Change*. London: Gower Publishing Company (FORTHCOMING).

Dagens Industri 2011-12-03: sid 12 "USA-affär gör fem forskare stormrika"

En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013. Stockholm: Näringsdepartementet i november 2007.

Hallstahammar Promotion 2011: *Vinna framtiden. Entreprenörskap, kompetens och samverkan*. Östertälje: Östertälje Tryckeri.

Investera i Europas framtid, november 2010. Femte rapporten om ekonomisk, social och territoriell sammanhållning. Kommissionens rapport.

Lundvall, Bengt-Åke and Edward Lorentz 2011: "From the Lisbon Strategy to EUROPE 2020" in Nathalie Morel, Bruno Palier and Joakim Palme *Towards a Social Investment Welfare State*. University of Bristol: The Policy Press.

Nilsson, Jan-Evert 2011: *Expert evaluation network delivering policy analysis on the performance of cohesion policy 2007–2013, year 1 – 2011. Task 2: country report on achievements of cohesion policy*. Sweden. A report to the European Commission Directorate-General Regional Policy.

OECD Territorial review Sweden 2010

Patton, Michael Quinn 2010: *Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use*. New York: Guilford Publications.

Ramböll 2012: *Comparative study of the project selection process applied in Cohesion Policy Programmes 2007–2013 in a number of member states*. European Commission: Directorate General for Regional Policy.

Rundqvist, Mikael och Ragnar Andersson 2009: "Integration och mångfald i regionala projekt" i Lennart Svensson, Göran Brulin, Sven Jansson och Karin Sjöberg red. *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Shearmur, Richard and Nicolas Bonnet 2011: "Does local technological innovation lead to local development? A policy perspective" in *Regional Science Policy & Practice*, Vol. 3, No. 3, August.

Svensson Lennart, Brulin Göran, Jansson Sven och Sjöberg Karin Red. 2009: *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Lund, Studentlitteratur.

Svensson Lennart, Brulin Göran, Jansson Sven och Sjöberg Karin Eds. 2009: *Learning Through Ongoing Evaluation*. Lund: Studentlitteratur.

Svenska Dagbladets näringslivsbilaga 2011-06-13: http://www.svd.se/naringsliv/jobbsiffrorna-var-ett-luftslott_6238236.svd.

Tarschy, Daniel. 2011. "How Small are the Regional Gaps? How Small is the Impact of Cohesion Policy? A Commentary on the Fifth Report on Cohesion Policy" in *European Policy Analysis*, issue 2011:1epa

Utvärderingsgruppen för följeforskning i regionala strukturfondsprogrammets egna rapporter och böcker

(Samtliga rapporter finns att ladda ner från Tillväxtverkets hemsida; www.tillvaxtverket.se);

Nytta med följeforskning. En vägledning för utvärdering av strukturfonderna 2007–2013. Tillväxtverket Rapport 0069.

Lärsystemen i Socialfonden och de regionala strukturfondsprogrammen. Programperioden 2007–2013. Tillväxtverket Info 0225.

Vad kan vi lära genom projektföljeforskningen? En första syntetiserande lägesrapport av hur projektföljeforskningen i de regionala strukturfondsprogrammen fungerar. Tillväxtverket Rapport 0079.

Horisontella kriterier i regionala strukturfondsprogrammen. Kommande, Tillväxtverket.

Följeforskning av genomförandeorganisationen

Samverkan för ökad kund- och uppgiftsfokus. Rapport 1 från utvärderingen av genomförandeorganisationen för de regionala strukturfondsprogrammen och det nationella socialfondsprogrammet. Tillväxtverket Info 0309.

Rätt lösning för rätt problem. Rapport 2 från utvärderingen av genomförandeorganisationen för de regionala strukturfondsprogrammen och det nationella socialfondsprogrammet. Tillväxtverket Info 0310.

Bättre kvalitet i projekt och program. Rapport 3 från utvärderingen av genomförandeorganisationen för de regionala strukturfondsprogrammen och det nationella socialfondsprogrammet. Tillväxtverket Info 0202.

Att lära för effektivt genomförande och långsiktig påverkan. En utvärdering av lärsystemen i strukturfonderna. Rapport 4 från utvärderingen av genomförandeorganisationen för de regionala strukturfondsprogrammen och det nationella socialfondsprogrammet. Tillväxtverket Info 0203.

På väg mot smidiga, smarta och slagkraftiga program. Slutrapport från utvärderingen av genomförandeorganisationen för strukturfonderna 2007–2014. Tillväxtverket Info 0237.

Följeforskning av program, slutrapporter

Följeforskning i programområde Mellersta Norrland. Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0100.

Följeforskning i programområde Övre Norrland. Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0099.

Följeforskning i programområde Norra Mellansverige. Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0101.

Följeforskning i programområde Östra Mellansverige. Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0102.

Följeforskning i programområde Stockholm. Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0103.

Följeforskning i programområde Västsverige. Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0104.

Följeforskning i programområde Småland och Öarna.
Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0105.

Följeforskning i programområde Skåne-Blekinge.
Slutrapport. Tillväxtverket Rapport 0106.

Tematiska rapporter

Ökat entreprenörskap och utvecklat företagande genom kultur-,
kulturarvs- och idrottsprojekt. Tillväxtverket Rapport 0038.

Hur jobbar vi med jämställdhet, integration, hållbar utveckling
och innovation? Lärande utvärdering i regionalfondsprojekt.
Tillväxtverket Info 0109.

Tematisk rapport från strukturfondsarbetet. Hållbar utveckling.
Tillväxtverket Info 0156.

Tematisk rapport från strukturfondsarbetet. Inkubatorer.
Tillväxtverket Info 0152.

Tematisk rapport från strukturfondsarbetet. Integration.
Tillväxtverket Info 0153.

Tematisk rapport från strukturfondsarbetet. Jämställdhet.
Tillväxtverket Info 0154.

Tematisk rapport från strukturfondsarbetet. Kluster.
Tillväxtverket 2010: Info 0155.

Förutsättningar för fondprojektens genomförande. Regionalfonderna
i Sverige under perioden 2009–2014. Tillväxtverket Info 0212 Rev A.

Start av regionala riskkapitalfonder. Uppdrag och lärdomar.
Tillväxtverket Rapport 0072 Rev B.

Utvärdering. Pilotsatsning på Regionala investeringsfonder.
Tillväxtverket

Halvtidsutvärdering av regionala riskkapitalfonder.
Implementering och lärdomar. Tillväxtverket Rapport 0108.

Mid-term evaluation of regional venture capital funds.
Implementation and lessons learnt. Swedish Agency for
Economic and Regional Growth. Rapport 0110.

EU:s regionala utvecklingsfond som finansiär av infrastruktur
i Sverige. Tillväxtverket Rapport 0113.

Little Pieces of a large Puzzle. Sustainable change through evaluation
impact. Tillväxtverket 2012: Rapport 0122.

Slutrapporter från följeforskning i projekt

Acreo Fiber Optic Center – Slutrapport projektföljeforskning Etapp 1
(Info 0275)

Man måste få gå utanför ramarna ibland i ett kreativt projekt – projektföljeforskning av Kreativa Ragundadalen (Info 0276)

Näringslivsutveckling i ett regionalt perspektiv – En projektföljeforskningsstudie av projektet InnoVent, teknikdalen (Info 0277)

Expedition framåt – kompetensutveckling för tillväxt – Slutrapport från projektföljeforskning av ett projekt inom Business Region Göteborg (Info 0278)

Nordiskt centrum för animerad filmproduktion – Projektföljeforskningsrapport för Film i väst (Info 0279)

Slututvärdering av projektet ”Innovationsnav för kunskapsinriktad idrottsutveckling, folkhälsa och elit” (Info 0280)

Slutrapport – Följeforskning FÖRST-projektet, Högskolan Gävle (Info 0283)

InnoWent högskoledelen Högskolan Dalarna – slutrapport för tiden 2008–2009 (Info 0288)

Följeforskning av UTCED – ett pilotprojekt där fem län samverkar för att främja kvinnors företagande och arbetsliv (Info 0293)

IRU-IHT som innovativ miljö för regional utveckling (Info 0294)

Följeforskning av Smeax – slutrapport (Info 0298)

Skogen som resurs i hållbar samhällsutveckling – Tillväxtpotentialer, acceptans och spridning av nya skötselmetoder (Info 0301)

Följeforskning – Hållbar besöksnäring i Västernorrland 2008–2015. Slutrapport från projektföljeforskning (Info 0304)

Väl nedgrävda pengar – Följeforskning av ”Storprojektet Fyran” i Västerbotten 2009–2010 (Info 0308)

The Packaging Arena (Info 0320)

Projekt Arena Net.Port Karlshamn (Info 0334)

Strategisk besöksnäring utveckling i Västernorrlands län 2008–2010: Slututvärdering (Info 0335)

Turismutveckling i Värmlands och Örebro län (Info 0336)

Slutrapport: Följeforskning av projektet Våga, Växa & Vinna (Info 0337)

Framtid Funäsdalen (Info 0338)

Slutrapport följeforskning Marintekniskt Forum (Info 0339)

Den intelligenta inlandsvägen (Info 0340)

Om konsten i regional utveckling – exemplet Färgfabriken Norr 2008-2010 (Info 0341)

Fortsatt utveckling av Östersunds skidstadion (Info 0342)

Att stimulera innovationer och företagsutveckling i Hälsingland – Slutrapport följeforskning 3M-projekten (Info 0343)

Att hjälpa företag att starta är en kick – Slutrapport Entreprenörcentrum Norrbotten och Västerbotten (Info 0344)

Utvärdering av projektet/ Det regionala strategiska nätverket Mids cand (Info 0349)

Automation Region (Info 0350)

Steget till eget – Följeforskning om Communicares projekt Attityd 2010 (Info 0351)

Slututvärdering av företagspartner ÖST Almi Företagspartner AB (Info 0352)

Ekologisk omställning av efterkrigstidens bostadsbebyggelse (Info 0360)

Projektet ”Motorfunktionen – Lärcentrum som lokala utvecklingscentrum” – rapport från följeforskning (0362)

Slutuppföljning av projektet Sweden Cleantech Incubators (Info 0373)

Uppföljning: Ett projekt i syfte att stärka kulturella och kreativa näringar (Info 0378)

Slutrapport från följeforskningsuppdrag – Strukturfondsprojektet Produktion Botnia (Info 0382)

Ekologisk omställning av efterkrigstidens bostadsbebyggelse (Info 0383)

Bergslagssatsningen kultur & turism, etapp 2. Slututvärdering (Info 0384)

Forskning och näringsliv i samverkan – följeforskning av projektet MediaSense (Info 0385)

NovaMedTech – innovationer för morgondagens vård (Info 0386)

Projekt InnoWent 2010 – slutrapport (Info 0387)

Syster Gudruns fullskalelaboratorium i Blekinge för IT i vård och omsorg (Info 0388) Gunilla Albinsson och Kerstin Arnesson.

Find IT 2008 till 2011 – slutrapport (Info 0389) Dalarnas Forskningsråd

Turism 20-20 slutrapport. (Info 0396)

Slutrapport för följeforskningsuppdrag. Strukturfondsprojektet ESIS (Info 0397)

Slutrapport för följeforskningsuppdrag. Strukturfondsprojektet TIC, Teknikinformationscentrum (Info 0398)

Bieffekter av bioenergi. En studie av de lokala och regionala effekterna av NBE Swedens investering i en försöksanläggning för bioenergi i Sveg (Info 0399)

Slutrapport ACAnalys (Info 0400)

Slutrapport för följeforskningsuppdrag. Strukturfondsprojektet SEMN (Info 0404)

Slutrapport för följeforskningsuppdrag. Strukturfondsprojektet IESN (Info 0405)

Opublicerade

Lärande utvärdering av HINT.

Slututvärdering MetU slutversion.

Driv eget / Livskraftigt företagande. Slutrapport från följeforskningen.

PRIM Processer och relationer i Innovativa miljöer.

E-länet: Bra företagsklimat. Följeforskningsrapport.

Ökad konkurrenskraft för miljöteknikföretagen. Slutuppföljning.

**Tillväxtverket underlättar
förnyelse i företag och regioner,
och gör det enklare för företag.**